

2022 Nr. 1 (2113)

SAUSIS

Turinys

3 IŠ ARTI

Nūdienos grėsmių suvokimas
NATO „klube“ vieningas

8 GINKLO BROLIAI

Jėgeriai: legendos,
misiijos, nauja vėliava

14 Vado dešinėje

22 Kariuomenė pasienyje:
mes dabar kaip vienas kumštis

28 IN MEMORIAM

Bronislovui
Juospaičiui-Direktoriui atminti

KARIO AKIRATYJE

30 Rusijos Federacijos galimybės
kovoti kosmoso platybėse

36 Malis, džihadas ir *Vagnerio* fanfaros

44 VALIA PRIEŠINTIS

„Aš iš savo žemės nė žingsnio“

54 KNYGA

„Niekšų sąmokslas“

56 KARO ISTORIJA LINKSMAI

Karo žirgai

22 p.

44 p.

Gerbiami KARIO skaitytojai,

deja, bet atėję naujieji metai neatnešė jokios pozityvios pradžios, jei kalbėsime apie regioninį, kontinentinį ar netgi globalų saugumo bei galių pusiausvyros kontekstą. Kremliaus tonas pagaliau (ko ir buvo galima tikėtis) įgavo tikrąjį savo pavidalą, kai vienašališkais ultimatumais, susijusiais toli gražu ne su Rusijos reikalais, bandomos šokdinti ir Jungtinės Amerikos Valstijos, ir visa Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacija *in corpore*.

Tiesą pasakius, toks Maskvos akiplėšiškas kažkiek primena „laukinių 90-ųjų“ pradžioje didžiųjų Lietuvos miestų gatvėse dažnai besitrindavusius rusakalbius chuliganus, kurių kumščių niežai nepraeidavo tol, kol ant gatvių grindinio nepabirdavo jų pačių dantys. Nepriklausomybę atkūrusioje mūsų šalyje šis „fenomenas“ nuslopo iškart po 1993 m. rugpjūčio 31-osios, kai „jaunasis gatvių kontingentas“ išjudėjo atgal į Rusiją kartu su uniformotais savo tėveliais...

Ko gero, atidžiau patyrinęjus tuometinių gatvės chuliganų psichiką (jei tokia išvis egzistavo), galima būtų aiškiau modeliuoti ir dabartinio Kremliaus šeiminko bei jo parankinių elgesį. Paralelių labai daug, skiriasi tik „pajėgų“ išskleidimo masteliai.

Tuomet, 1990-ųjų pradžioje, siekiant tuos dar 1940 m. ir 1944 m. nekviestus „svečius“ išprašyti lauk, pavyko susitarti gražiuoju. Šiandien gi, ko gero, vien tik mandagus atsisakymas „pavaišinti cigarete“ nebus veiksmingas. Ir kuo greičiau ta įžūli gauja pamatys eilę tvirtai sugniaužtų, į juos nukreiptų kumščių, tuo greičiau jai praeis noras „parūkyti“ ne savo sąskaita.

Pagarbiai
Darius Varanavičius,
vyriausiasis redaktorius

REDAKCIJA

- ♦ vyr. redaktorius
Darius Varanavičius,
tel. (8 5) 210 3897
- ♦ redaktorius Dalius Žygelis,
tel. (8 5) 273 5744
- ♦ korespondentai:
Ilona Skujaitė, tel. (8 5) 210 3896,
Žydrė Švobienė, tel. (8 5) 278 5285,
Birutė Budginaitė, tel. (8 5) 278 5285,
Darius Sutkus, tel. (8 5) 273 5744,
- ♦ dizainerė Aistė Lapinskaitė,
tel. (8 5) 210 3896
- ♦ administratorė Aušra Narsutytė,
tel. (8 5) 210 3895
- ♦ archyvo tvarkytojas
Valdas Balciukevičius,
tel. (8 5) 210 3895

Adresas

- ♦ Totorių g. 25, LT-01121 Vilnius
- ♦ Norintiems užsisakyti
šį žurnalą kreiptis:
tel.: (8 5) 210 3895, (8 5) 210 3897
arba el. paštu Ausra.Narsutyte@mil.lt

I ir IV viršeliuose –

Lietuvos kariuomenės
Specialiųjų operacijų pajėgų
archyvo nuotr.

- ♦ Leidėja – Krašto apsaugos ministerija.
- ♦ Redakcijos nuomonė nebūtinai sutampa su autorių nuomone.
- ♦ Nuotraukos, rankraščiai negražinami ir nerecenzuojami.
- ♦ Tiražas 3 000 egz.
- ♦ Spausdino Lietuvos kariuomenės
Karo kartografijos centras,
Muitinės g. 4, Domeikava,
LT-54359 Kauno r.
- ♦ Formatas 210 x 285
ISSN 2029-5669.
- ♦ Užs. GL-37

Lithuanian military magazine
KARYS (*THE WARRIOR*):
Totorių str. 25, LT-01121, Vilnius;
phone + 370 5 210 3897,
fax + 370 5 273 5550,
email Darius.Varanavicius@mil.lt

Vyr. srž. Arno Čemerkos nuotr.

NŪDIENOS GRĖSMIŲ SUVOKIMAS NATO „KLUBE“ VIENINGAS

Rimtų karinių įtampų fone prasidėjus 2022-iesiems, kai vienos agresyvios šalies dėka Europoje vėl bandoma braižyti „raudonas linijas“, Lietuvos kariuomenės vadas gen. lt. Valdemaras Rupšys aptaria iškilusias grėsmes, taip pat nacionalinius ir tarptautinius jų atgrasymo aspektus.

Gerbiamas vade, neseniai Lietuvos Respublikos Prezidentas dėl Kremliaus kurstomos įtampos sušaukė Valstybės gynimo tarybos (VGT) posėdį. Kokie kertiniai bendradarbiavimo su NATO partneriais aspektai Rusijos atgrasymo kontekste buvo svarstomi?

Pradėkime nuo to, kad Aljansas turės priimti vienokius ar kitokius politinius sprendimus, kurie ir lems,

Netoli Ukrainos sienų Rusija dislokavo apie 100 000 karių. Ir nors šis skaičius pastaruoju metu lyg ir neauga, tvyranti įtampa neslūgsta.

kokio pobūdžio bus kariniai vertinimai, kokie galimi variantai ir kokia reakcija demonstruojama.

Šiandien, manau, galima užtikrintai pasakyti, kad NATO reaguoja tikrai laiku ir adekvačiai vertina visas kylančias grėsmes, nors veiksnių retrospektyvoje ir būta tam tikrų niuansų. Pavyzdžiui, prisiminkime 2014-ųjų pavasarį Rusijos įvykdytą Krymo okupaciją – institucinė Aljanso reakcija tikrai turėjo savotiško nustebimo atspalvį, ko tikrai negalima pasakyti apie esamąjį laiką, nes NATO labai aiškiai pamatė, kas yra nūdienos Rusija ir kokią grėsmių potencialą ji įkūnija.

Kalbant apie padėtį netoli Ukrainos sienų reikia pažymėti, kad karinės NATO struktūros tikrai ją stebi, analizuoja ir yra pasirengusios bet kada priimti reikiamus sprendimus. Todėl, nepaisant tvyrančios įtamos, manau kad NATO atgrasymo politika veikia ir mes galime džiaugtis, jog laiku spėjome įstoti į šį „klubą“ bei užsitikrinti aukščiausios prabos saugumo garantijas.

Be abejo, mes įtraukti į grasinimų zoną, tačiau turėdami tokių užnugarį esame nepalyginamai saugesni, nei buvome, tarkim, šio amžiaus pradžioje. Be to, šiandien Aljansas yra kaip niekad vieningas, takoskyros tarp Šiaurės ir Pietų, Europos ir Jungtinių Amerikos Valstijų (JAV) išnykusios, skirtingo

įvairių grėsmių traktavimo problema taip pat eliminuota.

Ypač svarbu, kad visa organizacija aiškiai suvokia ne tik neseniai darbotvarkėje dominavusias grėsmes, pvz., tarptautinį terorizmą, bet ir tai, ką reiškia nūdienos Rusija. Nors siūlomos reagavimo į pastarąją grėsmę priemonės gali ir skirtis, visgi visų trisdešimties NATO šalių suvokimas yra bendras.

Kokia gali ar turėtų būti NATO reakcija į Kremlius neva išskeltus „saugumo“ reikalavimus?

Ko gero, visi sveiko proto žmonės suvokia, kad esant tokiai įtemptai situacijai reikia bandyti kalbėtis. Galbūt Maskva ir siekia ar bent jau viešai komunikuoja, kad esą su JAV deramasi dėl kažkokių naujų saugumo garantijų, bet manyčiau, jog diskusijų epicentre visgi yra Ukrainos situacija. Be to, supraskime: tai – politinės derybos ir ne kariškiai jose, kaip sakoma, groja pirmuoju smuiku. Tačiau visi Rusijos keliami ultimatyvūs reikalavimai, susiję tiek su suverenija šalių teise siekti narystės Aljanse, tiek su dabartiniais NATO veiksmais bei ateities planais, nėra joks derybų ar diskusijų objektas.

Paminėjote, ko gero, pagrindinį diskusijų objektą – situaciją Ukrainoje.

Kiek vis dėlto realus yra galimas konvencinis konfliktas; ar tai – dar vienas įžūlus Maskvos blefas?

Jeigu pabandytume nepaisyti tų skaičių, apibūdinančių dabartinę Rusijos pajėgų sutelktumą netoli Ukrainos, kuriais šiandien intensyviai žongliuojama viešojoje erdvėje, o vertintume Rusiją pagal tai, kokia ji yra kaip valstybė, kaip veikėjas? Juk visa jos ne tokio jau ir trumpo pastarojo laikotarpio elgsena byloja, kad nenusiraminama bei konstruktyvaus dialogo nesiekiami tol, kol nesuciduriama su tiesiu, tvirta valia paremtu atsaku, beje, nebūtinai „karinių raumenų“ demonstravimu. Paprastai tariant, Kremlius situaciją ima vertinti adekvačiai tik tuomet, kai prieš jo rodomą kumštį iškyla smogti pasirengęs kumštis.

Gali būti, kad Maskva yra pajutusi ar išskaičiavusi, jog dabar bent jau kol kas Vakaruose tokio kumščio jai nerodys.

Kalbant apie karinį eskalavimą prie Ukrainos sienų, turimi duomenys realiais daro įvairius scenarijus. Būčiau linkęs manyti, kad dabar Kremlius taip pat iššaukiančiai demonstruoja savo raumenis, siekdamas primesti savo valią bei perimti iniciatyvą. Būtent todėl būtina adekvati reakcija, kitaip tariant „atsakomasis kumštis“. Priešingu atveju karinės jėgos panaudojimo scenarijus yra tikrai realus. Tačiau net

ir tokiu atveju reikia nepamiršti, kokia jėga susitelkusi tiesiogiai prieš Rusijos kareivius. Nūdienos Ukraina jau ne ta šalis, kuri kone be kovos 2014-aisiais neteko Krymo ir susidūrė su karu Donbase, – netikėtumo faktorius, kuriu tuomet rėmėsi Kremlius, šiandien jau neįmanomas. Nemanysime, kad Maskva neskaičiuoja galimų pasekmių, netekčių ir nuostolių.

Žinoma, galime pasitelkti ir karinio vertinimo metodą, analizuodami, pvz., konvencinio konflikto scenarijų. Šiuo atveju kalbėtume ne tik apie sausumos pajėgų vaidmenį, joms reikalingą manevrą ir t. t., bet ir apie kitų pajėgų rūšių įraukimą į konfliktą įvairiose jo stadijose, ypač akcentuojant ataką. Vis dėlto manau: net jei kalbėtume apie puolimo sausuma variantą, tai nebūtinai reiškia, kad invaziją vykdančiai pusė pasiektų savo tikslus, juolab kad Rusijos, ypač jos pirmtakės Sovietų Sąjungos, karybos istorijoje apstu ne pačių sėkmingiausių tokių invazijų pasekmių, jau nekalbant apie gyvosios jėgos nuostolius.

Dar vienas svarbus esamos situacijos aspektas, kurį taip pat galima vertinti dvejopai, yra Rusijos vykdomas gana atviras jos turimų pajėgumų demonstravimas. Viena vertus, tai gali bauginti, nes akivaizdu, kad Rusijos pajėgumai bei karinė parengtis išaugo. Kita vertus, tai suteikia mums itin vertingos informacijos ir leidžia suprasti, kad ši jėga pakankamai greitai evoliucionuoja, die-

gia tam tikras naujoves bei augina savo agresyvumo lygį. Todėl greitai ir tiksliai analizuodami mes per gana trumpą laiką galime identifikuoti silpnąsias vietas ir pasirinkti pačias tinkamiausias atgrasymo priemones.

Tai savo ruožtu verčia Lietuvą dar intensyviau plėtoti savo gynybinius pajėgumus ir derinant veiksmus su NATO stiprinti kolektyvinę gynybą. Reikia aiškiai suvokti, kad Lietuva, taip pat mūsų kaimynės Lenkija ir Latvija ribojasi jau

nebe su tokia Baltarusija, kokia ši buvo prieš 10 ar 5 metus, o tai reiškia, jog *de facto* jokios buferinės zonos tarp rytinio NATO pakraščio ir Rusijos nebėra.

Akivaizdu, kad dabartinė situacija kelia įvairias vietines informacines audras, nesibaigiančius svarstymus apie tai, kas gi bus. Kaip vertinate tokių „karo pranašų“ fenomeną panikos ir saugumo aspektu?

Būtent panikos skleidimas visuomet ypač naudingas priešininkui. Tai – karybos klasika. Ir tai veikia dar efektyviau, kai ji keliama natūraliai, t. y. tarp žmonių ją sėja vienais ar kitais dalykais dėl savo ribotumo įtikėję asmenys, kurių, beje, įprastas pagrindinis argumentas – „trūksta informacijos“. Kita vertus, kai informacijos iš tiesų yra į valias, tie patys veikėjai panikuodami skalambija esą visa ta informacija yra netiesa. Tai yra inertiški reiškiniai, tačiau toli gražu ne visuomet jie kyla savaime – inicijuoti tokias panikos kampanijas galimo karinio konflikto akivaizdoje tikrai nesunku.

Supraskime ir tai, kad tiek politinė, tiek ir karinė Rusijos vadovybė veikia ne vien tik šalta apskaičiuotai. Nemaža dalis jų sprendimų siejasi su paprasčiausiu oportunizmu, kylančiu iš to, jog

ši šalis niekuomet ir su niekuo nesiekė gyventi santaikoje. Tą, beje, puikiai atspindi ir visas rusiškas karo mokslas, grįstas savotišku „pravertų durų“ principu: jei duris pirštu bent praversi, nedelsiant ten kumštį grūsk.

Todėl panika, apie kurią kalbėjome, ir yra bandymas pirštu bent praverti duris. Turime nutuokti, kad atsitraukta bus, jei tas pirštas bus staigiai privertas, dar geriau – nukirstas. Svarbiausia nepaisant iškilusios grėsmės lygio nepamesti šalto proto ir veikti pagal numatytą planą.

Tą, beje, gerai iliustravo ir nelegalių migrantų krizės mūsų pasienyje suvaldymas. Kai buvo veikama ramiai, jokių išskirtinių nesklandumų nekildavo. Ir priešingai, kur tik atsirasdavo bent menkiausias pasimetimo apraiškų, kildavo šiokių tokių problemų.

Kaip tik paminėjote Lietuvos pasienyje su vis dar (?) Baltarusija vykusius neramumus. Vis dėlto, kokias ryškiausias 2021 m. Lietuvos kariuomenės patirtis, ypač akcentuojant bendradarbiavimą su kitomis valstybinėmis institucijomis, galima išskirti?

Pradėkime nuo to, kad mūsų niekaip nepalieka COVID-19. Todėl visus praėjusius metus turėjome ir padėti civilinėms institucijoms dorotis su šia grėsme, ir suvaldyti ją kariuomenės bei visos krašto apsaugos sistemos viduje.

Dėl staigiai išaugintos nelegalios

migracijos problemos nuo pat šios krizės pradžios visais reikalingais pajėgumais dirbame su tiesiogiai šioje srityje atsakingomis institucijomis, visų pirma Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos.

Žinoma, galima sakyti, kad situacija buvo išties sudėtinga, tačiau nepamirškime gerosios praktikos: dalyvaudama suvaldant nelegalių migrantų krizę kariuomenė praktiškai

išbandė sąveikas su kitomis valstybės institucijomis scenarijus, visų pirma gilindama glaudų bei operatyvų bendradarbiavimą su visa vidaus reikalų sistema. Be to, detalai išanalizavome rytinės Lietuvos sienos specifiką, patikrinome visas reikalingas logistines procedūras.

Išskirtinio įvertinimo nusipelnė Krašto apsaugos savanorių pajėgos (KASP).

Tiek COVID-19 pandemijos, tiek nelegalių migrantų krizės suvaldymo atveju KASP įrodė, kad priskirtas taikos meto užduotis geba įvykdyti šimtu procentu, jei ne daugiau. Kadangi KASP tokio pobūdžio parengtis jau daugiau nei pusę metų, galima teigti, kad turime aukščiausios motyvacijos karius.

Po sausio pirmoje pusėje įvykusio VGT posėdžio buvo prabilta apie naujus planus, galimus įsigyjimus. Kurie iš jų bus svarbiausi šiais metais ir kuriems tęstiniais projektams bus teikiamas prioritetas?

Pradėkime nuo personalo. Prioritetiniu uždaviniu laikau motyvuoto ir gerai parengto personalo išlaikymą Lietuvos kariuomenėje. Vadinasi, akcentuojame atranką, rengimą, tinkamą aprūpinimą bei išlaikymą. Tas liečia visus: karininkus, puskarininkius, kitus profesinės karo tarnybos karius, civilius darbuotojus. Turėsime peržiūrėti ir siekti pagerinti tiek Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos, tiek ir Divizijos generolo Stasio Raštikio Lietuvos kariuomenės mokyklos mokymo programą, įvairių kariuomenės pajėgų rūšių mokymo centrų veiklą ir t. t. Be to, dar yra ir socialinės karių garantijos, ir siekis

nuosekliai kelti jų darbo užmokesį. Ypač džiugina krašto apsaugos ministro dr. Arvydo Anušausko šiems klausimams skiriamas dėmesys, kurį pajutome vos tik jam pradėjus eiti šias pareigas.

Kodėl būtent šis prioritetas? Todėl, kad tai pats tiesiausias kelias siekiant turėti motyvuotą bei šali ginti pasirengusių kariuomenę.

Kita svarbi sritis – ginkluotė ir technika. Pagrindinį dėmesį skirsime strateginių atsargų, skirtų visą kovinį pajėgumą jau pasiekusioms sistemoms, papildymui. Be abejo, kad pastarųjų (strateginių atsargų, amunicijos) turime turėti tikrai daug.

Dar labai svarbu į atskirus kariuomenės vienetus, įskaitant ir Specialiųjų operacijų pajėgas, įdiegti naujas platformas, tokias kaip šarvuotieji kovinės paramos visureigiai *JLTV* (angl. *Joint Light Tactical Vehicle*). Taip pat turime pabaigti pirmąjį mechanizavimo etapą aprūpinant pėstininkų kovos mašinomis (PKM) *Vilkas* Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo mechanizuotąjį pėstininkų ir Lietuvos didžiosios kunigaikštienės Birutės ulonų batalionus. Šiomet taip pat turime apsispręsti dėl antrojo mechanizavimo etapo, išsirinkti tam reikiamą platformą bei pradėti pirkimo procedūras. Reikės nuspręsti, kokiomis haubicomis apginkluosime Brigados generolo Motiejaus Pečiuliono artilerijos batalioną. Karinės oro pajėgos (KOP) toliau tęs sistemų *NASAMS* įsisavinimo, bazės Zokniuose infrastruktūros gerinimo, atsižvelgdamos į NATO poreikius, projektus. Karinės jūrų pajėgos (KJP) diegs *MSA* (angl. *Maritime Situational Awareness*) sistemą, kuri turės būti susieta su Latvijos ir Estijos KJP pajėgumais. Taip pat turime apsispręsti dėl bendro su Latvija ir Estija projekto finansavimo bei terminų, kurie bus nustatyti raketinių salvinių sistemų (angl. *MLRS*) įsigyjimui. Taip siekiame turimo medicininio pajėgumo atnaujinimo ir šioje srityje numatoma nemaža JAV investicija į mūsų Rolė 1, apimanti tiek medicininę įrangą, tiek reikalingą techniką.

Apibendrinamas galiu pasakyti, kad tai, kas buvo numatyta atlikti 2025–2030 m. laikotarpiu, bandoma greitinti visomis išgalėmis.

Lietuvos kariuomenė, ypač KASP kariai, svariai prisidėjo suvaldant hibridinę ataką – nelegalių migrantų krizę šalies pietrytiniame pasienyje.

Viešumoje dažnai akcentuojama, taip pat ir Jūs pats esate minėjęs, kad strateginis bendradarbiavimas su Vokietija yra vienas kertinių mūsų gynybos veiksnių. Ką išskirtumėte šioje srityje?

Kalbant apie tarptautinį bendradarbiavimą ir regioninį atgrasymą reikia pažymėti, kad visoms NATO narėms, įskaitant Lietuvą, Latviją, Estiją ir Lenkiją, labai svarbūs bendri NATO priimti sprendimai, numatant vienokią ar kitokią specifiką.

Atsižvelgdami į nūdienos įvykius, galime tvirtai teigti, kad Aljanso sprendimas dislokuoti minėtose šalyse NATO priešakinių pajėgų kovines grupes (angl. sutr. *eFP*) buvo ištis laikui ir itin reikalingas. Pagal Aljanso planus mūsų sąveikumas ir buvo susietas visų pirma su Vokietija, tačiau reikia vertinti ir Nyderlandų, Norvegijos, Čekijos, Belgijos, Prancūzijos ir kitų šalių pastangas skiriant karių į NATO priešakinių pajėgų batalioną Lietuvoje.

Be Vokietijos lyderystės užtikrinant *eFP* veiklą mūsų šalyje, itin svarbus faktorius – JAV kontingento buvimas Lietuvoje.

Būtina akcentuoti JAV ir Vokietijos materialinę paramą, skirtą mūsų mokymo bazių kūrimo, karinės infrastruktūros atnaujinimo ir plėtros projektų įgyvendinimui.

Svarbus trijų Baltijos valstybių bendradarbiavimas, nes ne tik geografinė padėtis, bet ir bendra strateginė grėsmė istoriškai lemia mūsų buvimą, kaip sakoma, vienoje valtyje. Kita vertus, bet koks bandymas veikti ir gintis atskirai būtų išties didžiulė dovana Rusijai.

Nepamirškime ir sąveikumo su Lenkija: būtina derinti planus, karinius mokymus, karinės technikos bei ginkluotės integralumą.

Be abejo, tai yra daugiausia su regiono šalių sausumos pajėgomis susiję projektai, tačiau nepamirškime, kad ir kitos pajėgų rūšys vykdo bendrus mokymus, nuolatos keičiasi informacija.

Konvencinių grėsmių ir atgrasymo srityje reikšmingas britų vadovaujamas *JEF* (angl. *Joint Expeditionary Force*) projektas, kuriame, be Jungtinės Karalystės, dalyvauja Nyderlandai, Šiaurės Europos šalys, įskaitant Lietuvą. Tai – labai svarbi žinia potencialiam priešui, nes būtent *JEF* sutelkia ne tik NATO nares, bet ir tas Šiaurės Europos šalis, kurios nepriklauso Aljansui.

Dėkojame už pokalbį. ■

Kalbino Darius Varanavičius

JĖGERIAI:

Besibaigiant 2021-iesiems, į pabaigą ėjo ir 30-ies metų sukakčių maratonas Lietuvos kariuomenėje. Specialiųjų operacijų pajėgų (SOP) vieneto – Vytauto Didžiojo jėgerių bataliono (VDJB) jubiliejus pažymėtas ir naujos vėliavos įteikimu.

LEGENDOS, MISIJOS, NAUJA VĒLIAVA

Tą vėsią 2021 m. gruodžio popietę VDJB buveinėje Kaune tvyrojo nemenkas sujudimas. Iškilminga bataliono karių rikiuotė, paminklo Vytautui Didžiajam atidengimo ceremonija, garbūs svečiai ir kitų Lietuvos kariuomenės SOP vienetų kariai rinkosi paminėti sukaktį, žyminčią tris dešimtmečius

trunkančią jėgerių tarnybą.

Tik pradėjus atkurti Lietuvos kariuomenę, netrukus po 1991 m. sausio 13-osios įvykių, tų pačių metų vasarį tuometinį Mokomąjį junginį (MJ) reorganizavus į Greitojo reagavimo brigadą, iš buvusios MJ Kauno kuopos buvo nuspręsta suformuoti batalioną, kuris Kauno Vytauto Didžiojo atskirojo jėgerių bataliono vardą gavo 1995 m. kovo 24 d.

Platus gebėjimų spektras

Ne tiek akcentuodamas jubiliejinę bataliono sukaktį, kiek apžvelgdamas visą jėgierių nueitą kelią, dabartinis VDJB vadas plk. ltn. D teigia: „Jėgeriai – tai kariai, gebantys vykdyti žvalgybą ir kautis priešo kontroliuojamoje teritorijoje tam, kad sukurtų sąlygas Lietuvos kariuomenės vienetams efektyviai stabdyti ir naikinti išsiveržėlius. Mažieji padaliniai – tai mūsų taktika nepastebimai manevruoti oru, vandeniui ir sausuma, vykdam specialiąsias operacijas ten, kur priešas mažiausiai tikisi. Nors kariuomenėje yra posakis „Vienas mūsų lauke – ne karys“, tačiau kiekvienas VDJB karys yra mažiausias manevrinis vienetas. Jėgeriai yra brolių „Aitvarų“ šeimos nariai. Drauge su broliškomis tarnybomis mes sėkmingai dalyvavome tarptautinėse operacijose ir vykdėme kitas nacionalines užduotis, kuriose įgavome bei sukaupėme kovinę patirtį. Pastaroji bus perduota ateities kartoms ir tarnaus mūsų Tėvynei vykdam mums pavestas specialiąsias užduotis.“

Žinoma, tais tolیمais 1991 m. niekas neįsivaizdavo, kad Lietuvos kariuomenėje ganėtinai greitai bus imtos kurti specialiosios pajėgos, VDJB taps svarbia jų dalimi, o po kiek daugiau nei dešimtmečio bataliono kariai kartu su Ypatingos paskirties tarnybos (YPT) žaliukais jau dalyvaus Jungtinių Amerikos Valstijų (JAV) vadovaujamoje operacijoje „*Enduring Freedom*“ Afganistane.

Tiesa, jau maždaug 1995 m. VDJB užmezgė pirmuosius kontaktus su JAV „žaliosiomis beretėmis“, o 2000 m. su Danijos jėgeriais. Šios partnerystės dėka atsirado legendiniu Lietuvos kariuomenėje tapęs tuomet dar vadintas „Jėgerio kursas“, kuris buvo VDJB karių rengimo pamatu. Tiesa, šiandien „Jėgerio kursas“ vadinamas visiems gerai žinomu vardu „Patrulio kursas“, jis organizuojamas Lietuvos kariuomenės Sausumos pajėgų Juozo Lukšos mokymo centre. Visa tai lėmė bataliono orientavimąsi būtent į specialiąsias operacijas.

„Simboliška, kad VDJB yra beveik vienmetis su mūsų atsikūrusia valstybe, o pati jo struktūra formavosi būtent

tuomet, kai vyko 1990 m. kovo 11 d. paskelbtos Nepriklausomybės įtvirtinimas, – teigia VDJB vadas. – Juk kariuomenė tam ir reikalinga, kad visuomet stovėtų Tėvynės laisvės sargyboje, būtų pasirengusi ginti savo šalį. Ir ne taip jau svarbu, ar esame tokie aprūpinti, patyrę užsigrūdinę kaip šįandien, ar vedini vien tik patriotizmo bei entuziazmo, kaip tai buvo prieš 30 metų, kai batalioną kūrė žmonės, vėliau tapę, pavyzdžiui, Lietuvos kariuomenės vadais.

1-oji mokomoji kuopa, suformuota dar 1991 m., buvo dislokuota Karmėlavoje ir jau tuomet gavo užduotis saugoti kritinės svarbos objektus. Praėjus keleriems metams, 1993-iaisiais, kai Lietuvą paliko paskutiniai okupacinės armijos daliniai, batalionas pagaliau galėjo sugrįžti į „savą“, t. y. dabartinę dislokacijos vietą, besisiekiančią dar su tarpukario Lietuvos karybos tradicijomis. Taigi, ši istorinė linija jėgeriams yra išties svarbi, ką galėjote matyti ir mūsų jubiliejinėje šventėje. Beje, yra ir įdomi detalė – būtent iš Panemunės, dabartinės VDJB dislokacijos vietos, paskutinis iš Lietuvos pasitraukė čia dar buvęs jau tuometinės Rusijos Federacijos armijos oro desanto dalinys.

Bataliono orientavimąsi į specialiųjų operacijų specifiką lėmė kiek vėlesnis kariuomenės vadovybės sprendimas dėl poreikio turėti operacinio bei strateginio lygmens žvalgybos vienetą. Taigi, prisimenant jau minėtus 1995-uosius, reikia pasakyti, kad būtent tuomet VDJB buvo išvestas iš tuometinio „Ge-

ležinio Vilko“ struktūros ir priskirtas tiesioginiam Lietuvos kariuomenės vado pavaldumui.“

Paskutinio XX a. dešimtmečio viduryje jėgeriai ėmė koncentruotis į tai, kas buvo vadinama „tolimąja žvalgyba“ ir kontaktai su kolegomis iš JAV bei Danijos leido įdiegti mūsų kariuomenėje

kertines šios veiklos žinias. Būtent tuo metu pavieniai VDJB karininkai išvyksta ir į pirmąsias užsienio misijas Kroatijoje, Bosnijoje ir Hercegovinoje. Kiek vėliau – 1999 m. – jau nusistovėjus bataliono struktūrai bei veiklos specifikai, iš VDJB karių suformuoti būriai net keletą rotacijų vykdė misiją Kosove.

„2001 m. rugsėjo 11-osios teroristiniai išpuoliai JAV tapo, ko gero, kertine data mūsų kariuomenės SOP. Kažin ar ir šiandien iki galo suvokiame, kokio lygio tai buvo mūsų gebėjimų ir potencialaus indėlio pripažinimas, kai amerikiečiai pakvietė prisijungti prie jų vadovaujamos misijos šalį, dar nesančią NATO narę, – tęsia savo pasakojimą VDJB vadas. – Na o visa kita – jau istorija: 2002-aisiais į Afganistaną išvyko pirmasis lietuvių eskadronas, suformuotas iš YPT ir VDJB karių. Turint omenyje tai, kiek laiko įvairiuose Afganistano regionuose praleido mūsų kariai, kokias užduotis jie vykdė, savo partnerių tikrai nenuvylėme, nes juk buvo ne tik jau minėta operacija „*Enduring Freedom*“. Jau būdami NATO nariai, su Aljanso mandatu dalyvavo „*International Security Assistance Force, ISAF*“, o vėliau ir „*Resolute Support*“ operacijose.

Galima neabejotinai tvirtinti, kad patirtis, įgyta Afganistane, ir po šiai dienai yra neįkainojama. Nes viena yra treniruotis, kaip sakoma, namų sąlygomis, ir visai kas kita veikti operacijos rajone, realioje kovinėje aplinkoje. O juk dar yra pažintys su partneriais, pamokos, kurių mokėmės iš amerikiečių, britų ir t. t.“

Šventiniai akcentai

30-ųjų metinių minėjimas batalione prasidėjo tradiciškai: iškilminga rikiuotės ceremonija, kurioje dalyvavo krašto apsaugos ministras Arvydas Anušauskas, Lietuvos kariuomenės vadas gen. ltn. Valdemaras Rupšys, SOP vadas plk. Mindaugas Mažonas, kitų Lietuvos kariuomenės vienetų vadai ir vyriausieji puskarininkiai, vidaus reikalų sistemos atstovai, Lietuvos Respublikos Seimo nariai, užsienio šalių SOP kariai.

Be abejo, svarbiausiu šventės akcentu tapo naujosios kovinės VDJB vėliavos įteikimas batalionui, nes

senoji VDJB karius lydėjo dar nuo jų buvimo brigados „Geležinis Vilkas“ sudėtyje. Ypatingą naujosios vėliavos aurą skleidė perimta tarpukario tradicija – šiuo konkrečiu VDJB atveju, naująją bataliono vėliavą rankomis siuvinėjo basosios karmelitės.

Dabartinės VDJB vėliavos averso centre – Lietuvos istorinės vėliavos Vytis raudoname fone, reverse – raudoname fone aukso spalvos Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto ženklas – vertikalus kalavijas, kurio rankenos primena kryžių, horizontalus ietigalis ir raidė V (didžioji), reiškianti – VYTAUTAS. Vėliavos dešiniajame iš kairiajame kraštuose išdėstyti ažuolo lapų ornamentų centre įkomponuoti aukso rėmeliais apvesti stačiakampiai su aukso spalvos skaičiumi 3, primenantys tarpukario Lietuvos kariuomenės Trečiąjį pėstininkų pulką, kurio tradicijas tęsia batalionas. Vėliavos viršutiniame ir apatiniame kraštuose aukso spalvos didžiosiomis raidėmis išdėstytas šūkis: TAU, TĖVYNE, MŪSŲ JĖGOS IR GYVYBĖ! Vėliavos kutai raudonos ir žalios spalvų.

1923 m. į teritoriją buvo atkelta Karo mokykla, veikusi čia iki 1940-ųjų, kai daugelį Lietuvos kariuomenės bazių pasiglemžė sovietų okupantai.

Kaip jau buvo minėta, į šią teritoriją VDJB persikėlė 1993 m., kai ją paliko paskutinis okupacinės armijos oro desanto dalinys. Per beveik tris dešimtmečius būta ne vieno remonto, tarnybos bei karių gyvenimo sąlygų pagerinimo, tačiau pasitikdamas 30-metį batalionas savo infrastruktūrą gerokai atnaujino: sutvarkyti technikos parko bokšai, remonto dirbtuvės ir, kas svarbiausia, 1910 m. statytos, bet per ilgus metus

Ne tik vėliavos įteikimas, šventinės kalbos ar istorinės artilerijos salvės lydėjo 30-ąsias VDJB sukaktuves.

Per keletą pastarųjų metų, nuosekliai išaugus visos šalies krašto apsaugos sistemos finansavimui, labai pagerėjo ir bataliono dislokacijos vietos infrastruktūra. Be to, tai nėra šiaip eilinė lokacija. Tvirtovė, kurios teritorijoje, kaip minėta, po okupacijos armijos išvedimo įsikūrė VDJB, pradėta statyti dar 1882 metais. Vėliau šioje vietoje intensyviai vyko karveivinių statyba: Kauno priemiesčiai – Aukštieji ir Žemieji Šančiai, Aukštoji ir Žemoji Freda, Aukštoji Panemunė – įgyvendinant dar carinės Rusijos karinius planus buvo paversti kariniais miesteliais, turėjusiais atlikti savotiškų forpostų vaidmenį, o ir visas Kaunas buvo apjuostas iki šiol fragmentiškai išlikusiais fortais.

Po I pasaulinio karo,

1918 m. vasario 16 d. Lietuvai paskelbus Nepriklausomybę ir tų pačių metų lapkričio pabaigoje ėmus kurti šalies kariuomenę, Aukštojoje Panemunėje pradėti dislokuoti pirmieji jos daliniai.

labai apleistos kareivinės. Pastarosios atnaujintos pagal visus paveldo reikalavimus, išlaikant istorinę dvasią, bet kartu siekiant pritaikyti visas patalpas kariams pagal aukščiausius standartus.

Ir žinoma, kaip gi be Vytauto Didžiojo. Pirmasis paminklas jam Aukštųjų karininkų kursų iniciatyva ir lėšomis tuometinėje Karo mokyklos teritorijoje buvo pastatytas dar 1932 m., o skulptūros autoriumi tapo garsus tarpukario menininkas Vincas Grybas. Išlikę dokumentai liudija, kad sovietų okupantai nesirengė toleruoti šio didingos Lietuvos karybos istorijos simbolio ir apie 1951–1952 m. paminklas, kaip dauguma kitų Nepriklausomą Lietuvą okupantams primenančių objektų, buvo nugriautas. Jau po Nepriklausomybės atkūrimo 1991 m. identiškas paminklas buvo atstatytas Kauno centre, Laisvės alėjoje, prie Kauno miesto savivaldybės, o VDJB siekiant išsaugoti savo simbolius, buvo nuspręsta atgaivinti V. Grybo paminklo reprodukciją bataliono teritorijoje. Dabartinę Vytauto Didžiojo paminklo reprodukciją juosia bataliono dabartiniai ir istoriniai simboliai, SOP vienetų tarnybos ženklai bei istoriniai Lietuvos simboliai. Ant

grindinio priešais paminklą yra naujai pagaminta ir įtvirtinta atminimo lenta, skirta Lietuvos Nepriklausomybės kovose 1919–1920 m. žuvusiems Trečiojo

pėstininkų Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto pulko laisvės gynėjams atminti. ■

Parengė Daumantas Gruodis

Lietuvos kariuomenės SOP archyvo nuotr.

Vyriausiasis puskarininkis yra, kaip sakoma, dešinioji vado ranka, o tai – ir įvertinimas, ir didžiulė atsakomybė. „Kolegos amerikiečiai šmaikštauja:

jei jau pasodino kaip vyriausiąjį puskarininkį prie stalo kartu su generolais, būk malonus, pasakyk ką nors protingo ir svarbaus, nes antraip pats būsi „suvalgytas“ kaip patiekalas“, – sako Lietuvos kariuomenės Karinių oro pajėgų (KOP) vyriausiasis puskarininkis srž. mjr. Alvydas Tamošiūnas, sutikęs plačiau papasakoti apie tarptautines ir lietuviškas vyriausiojo puskarininkio tarnybos aktualijas.

VADO DEŠINĖJE

Dar viena svarbi vyriausiųjų puskarininkių veiklos sritis – įvairios kareivių ir puskarininkių tarnybos aktualijos ir su jomis susijusių sprendimų teikimas vadui, kadangi esame jo pagalbininkai. Tarnaudamas KOP turiu padėti savo vadui vykdyti pajėgoms skirtas užduotis, taigi, žinodamas jo viziją ir remdamasis savo patirtimi, teikiu pasiūlymus, kaip viską geriau atlikti, nes karininkai yra daugiau teoretikai ir planuotojai, o puskarininkiai – praktikai ir planų įgyvendintojai.

Be to, manau, kad visų kariuomenės rūšių vyriausieji puskarininkiai apskritai turi jausti karių nuotaikas, stebėti, kaip pajėgose laikomasi krašto apsaugos sistemos statutų, Lietuvos karių etikos kodekso ir kitų kariuomenėje galiojančių nuostatų bei standartų, rūpintis drausme, padėti vienetams inicijuoti įvairias prevencines ir vertybių puoselėjimo priemones.

Puskarininkiai dažnai vadinami kariuomenės stuburu, šauktiniams kariams jie neretai tėvus atstoja, o kas yra vyriausieji puskarininkiai?

Vyriausiasis puskarininkis visų pirma yra karys, lygiai toks pat kaip ir visi Lietuvos kariuomenės kariai, tik jis yra pasiekęs tokį tarnybos etapą, kai jau

gali dalytis patirtimi svariai prisidedamas rengiant motyvuotus ir profesionalius karius. Nors būdamas KOP vyriausiuoju puskarininkiu tiesiogiai vienetų karių neruošiu, bet dalyvauju karių karjeros ir kvalifikacijos kėlimo planavimo ir įgyvendinimo procese, analizuoju karių profesinį rengimą ir poreikius, prisidedu tobulinant karjeros kursų programas.

Veikiausiai priklausote pirmajai Lietuvos kariuomenės seržantų majorų kartai, perėjusiai visas karjeros pakopas nuo žemiausio laipsnio iki aukščiausio. Ar pasitaikydavo sudėtingų situacijų, kai priimti tinkamus sprendimus tekdavo nesiremiant patirtimi, nes jos tiesiog nebuvo?

Save priskirčiau antrajai seržantų majorų kartai, nes būtent aš ir mano amžininkai perėmė pirmosios kartos kolegų pareigas. KOP vyriausiojo puskarininkio tarnyba įdomi, kadangi užduočių spektras labai platus. Kita vertus, niekada nežinau, kokioje situacijoje gali atsidurti: kariui įteikti atminimo dovaną, padėką ar paspausti ranką už jo pasiekimus, be abejo, smagu, bet man yra tekę ir vainikus ant amžinojo poilsio vietos dėti, užuojautas reikšti.

Vyriausiasis puskarininkis turi įsigilinti į sudėtingas konfliktines, su drausmės pažeidimais susijusias situacijas ir teikti siūlymus, kaip to išvengti ateityje, o kariai į vyriausiąją puskarininkį dažniausiai kreipiasi tada, kai patiems išspręsti problemą padalinyje būna sunku. Taigi karinė vyriausiojo puskarininkio patirtis neatsiejama nuo žmogiškos ir visa tai įgyjama tikrai ne per vieną dieną. Turbūt būtų sunku

įsivaizduoti, kad karys norėtų patarimo, pagalbos, aptarti tarnybos ar svarbius gyvenimo klausimus su vyriausiuoju puskarininkiu už save jaunesniu, trumpiau tarnavusiu.

Ar pasitaiko situacijų, kai tenka kviestis „pastiprinimą“?

Tikrai yra buvę situacijų, kai bendraudamas su kariu jauti, kad tavo kompetencijos nebeužtenka ir reikia kolegų pagalbos. Man svarbiausia suprasti, kur nusiūsti karį, kad jis gautų vienokį ar kitokį atsakymą. Esu liepęs kreiptis į Lietuvos kariuomenės Gynybos štabo socialinio darbo vadybininkus, psichologą, kapelioną, netgi egzorcistą.

Norint išspręsti sudėtingus klausimus labai svarbu turėti patirties ir patikimų kolegų, taigi palaikau draugiškus santykius su KOP vienetams priskirtais psichologais, taip pat labai džiaugiuosi, kad man talkina KOP vyriausiasis kapelionas dr. plk. ltn. Virginijus Veilentas – jam padedant pavyksta išspręsti tikrai daug sudėtingų klausimų. Neseniai kartu su juo kariams organizavome aktualų pilietiškumo ugdymo paskaitų ciklą.

Kokius klausimus dažniausiai tenka spręsti per reguliariai vykstančius

KOP vyriausiasis kapelionas dr. plk. ltn. Virginijus Veilentas (pirmas iš kairės) dažnai talkina savo pajėgų vyriausiajam puskarininkii srž. mjr. Alvydui Tamošiūnui (viduryje). Šalia jų Lietuvos karo aviacijos 100-mečio šventės „Sakalo sparnai“ Aviacijos bazėje Šiauliuose dalyvis – LRT žurnalistas Ignas Krupavičius.

Lietuvos kariuomenės vyriausiųjų puskarininkių susirinkimus?

Kareivių (jūreivių) ir puskarininkių tarnybos reikalų komisija dažnai svarsto profesinės karinės tarnybos kareivių, puskarininkių sutarčių pratęsimo, perkėlimo iš vienu pajėgų į kitas, aukštesnių karinių laipsnių suteikimo, paskyrimo į pareigas mūsų šalies kariuomenėje ir užsienyje atvejus, taip pat vykdo atranką į mokslus užsienyje ir pan.

Aptariame ir kitus svarbius klausimus – nuo drausmės pažeidimų, uniformos dėvėjimo taisyklių nesilaikymo, ligų prevencijos, uniformos ir ekipuotės kokybės iki karių tarnybos ir aprūpinimo sąlygų klausimų. Per posėdžius kariuomenės, Gynybos štabo vadovybė mus tiesiogiai informuoja apie aktualijas. Grįžę į savo tarnybos vietas šia informacija pasidalijame su kariais. Savo vienetuose taip pat akykly stebime, kokios yra tendencijos minėtais klausimais, ieškome sąsajų tarp skirtingų probleminių atvejų, bandome rasti sprendimus.

Taip pat tarpusavyje dalijamės gerąja praktika. Pavyzdžiui, KOP kariams buvo organizuota paskaita apie skiepus nuo COVID-19: šia tema kalbėjo karo

Kaip privilioti naujokų į karo aviaciją aktualu ne tik Lietuvos, bet ir kitų NATO šalių KOP.

ir civiliai medikai, dirbę karščiavimo klinikose, taip pat savo išgyvenimus papasakojo sunkiai persirgę kariai. Tokia praktika susidomėjo ir kolegos iš kitų pajėgų, nes problema aktuali visiems.

Minėtoji komisija įsitraukia ir į ilgalaikius projektus. Kaip pavyzdį galėčiau paminėti 2021 m. lapkritį patvirtintą naują Kareivių (jūreivių) ir puskarininkių koncepciją – tai ne vienų metų darbo rezultatas. Šiuo metu komisijos nariai intensyviai dirba svarstydami Rikiuotės statuto dalykus. Tokios didelės apimties užduotys reikalauja daug diskusijų net tik komisijoje, bet ir pajėgų viduje, nes reikia rasti visiems labiausiai tinkamą sprendimą atsižvelgiant į įvairių kariuomenės rūšių tradicijas ir poreikius.

Norėčiau atkreipti dėmesį, kad atkurta Lietuvos kariuomenė yra dar labai jauna – ji gyvuoja 32 metus, KOP – 30, o vyriausiojo puskarininkio institucija dar jaunesnė – jai 24-eri. Taigi iki šiol susiduriame su vis dar nenagrinėtais klausimais, nepadarytais darbais, netikslia ir tobulintina teisėkūra. Ko gero, tai puikiai pailiustruoja ir minėtoji naujoji Kareivių (jūreivių) ir puskarininkių koncepcija, nes tik dabar atsirado konkretūs puskarininkių karjeros vadybos pagrindai ir gairės. Ar gali ši koncepcija būti tobulintina? Taip, žinoma, bet

pirma išbandykime ją praktikoje, o tada jau bus galima reaguoti į pasiūlymus, jei tokių bus.

Dažnai dalyvaujate tarptautinėse vyriausiųjų puskarininkių konferencijose. Ar jose aptariamos panašios problemos kaip ir Lietuvoje?

NATO ir Europos Sąjungos šalyse, Australijoje ir Japonijoje problemos mažai skiriasi dėl karinės kultūros ir tradicijų panašumų. Žinoma, man artimesnės KOP aktualijos, kaip tobulinti aviacijos profesijų karių rengimą, nes tai labai ilgas ir brangus procesas. Kitas svarbus klausimas – kaip juos kuo ilgiau išlaikyti tarnyboje, nes gerai parengtas KOP karys, ypač įgijęs orlaivių priežiūros, remonto teorinių ir praktinių žinių, lavinę šios srities įgūdžius ir turintis kvalifikaciją patvirtinančius dokumentus – labai paklausus civilinėje aviacijoje. Reikia pažymėti, kad kario apsisprendimo dėl jo tarnybos nelemia valstybinių ir komercinių įmonių atlyginimų skirtumas. Skandinavijoje buvo atlikta apklausa, kodėl kariai palieka tarnybą. Paaiškėjo, kad respondentams per maža alga nėra svarbi kaip pasitraukimo priežastis (maždaug 5–6 vietoje). Kur kas svarbesnės pasitraukimo priežastys buvo šios: mikroklimatas kolektyve, mažos galimybės kurti pridėtinę vertę turinčius produktus, savirealizacijos galimybių stoka ir pan. Taip pat minėtose šalyse pastebima tendencija, kad darosi vis sunkiau pritraukti jaunų karių ir specialistų į profesinę karo tarnybą.

Labai svarbus tarptautinių konferencijų aspektas – geroji patirtis. Pavyzdžiui, kolega iš Jungtinių Amerikos Valstijų (JAV) pasidalijo ten taikoma praktika: jei negali konkuruoti ir kovoti su komercine įmone dėl siauros srities specialisto, tai dalinkis juo, leisk jam kelias dienas dirbti kariuomenėje ir kelias dienas įmone. Tokiu atveju su įmone pasirašoma sutartis, kad prireikus kariuomenė specialistą gali pasitelkti ir ilgesniam laikui, pavyzdžiui, į tarptautines operacijas. Tai iš dalies panašu į mūsų Krašto apsaugos savanorių pajėgų tarnybą, bet kartu ir labai skirtinga, nes sunku pasakyti, ar karys turi galimybę dirbti papildomą darbą, ar civilinės įmonės darbuotojas yra karys.

O kituose žemynuose, pavyzdžiui Afrikoje, jau visai kitos problemos ir aktualijos. Daugelyje tų šalių kariuomenių puskarininkių iš viso nėra, arba vos keli, jie neatlieka tipinių puskarininkio funkcijų.

Neseniai dalyvavote KOP konferencijoje JAV. Ką naudingo Lietuvos kariuomenei sužinojote?

Konferencija vyko Teksaso valstijoje San Antonijuje, joje dalyvavo 120 vyriausiųjų puskarininkių iš 44 šalių. Tokie renginiai naudingi trimis aspektais. Pirmiausia svarbūs teoriniai pranešimai. Šioje konferencijoje juos skaitė JAV KOP sekretorės pavaduoja tarptautiniam bendradarbiavimui Kelli L. Seybolt, KOP vyresniųjų puskarininkių akademijos komendantas srž. mjr. Danielis L. Hoglundas, KOP vadovybės vyriausieji puskarininkiai, Nacionalinės gvardijos vadovybės atstovai. Pagrindinė konferencijos tema – kario parengimas nuo verbavimo, priėmimo į tarnybą, bazinio karinio kurso iki puskarininkių subkultūros tradicijų bei puoselėjimo.

Antras ne mažiau svarbus tarptautinių konferencijų aspektas – užmegzti ryšius su kolegomis. Per dvejus COVID-19 pandemijos metus vyriausiųjų puskarininkių susitikimai beveik nevyko, taigi dabar buvo puiki proga susipažinti su naujais, neseniai vyriausiojo puskarininkio pareigas pradėjusiais eiti kolegomis, pabendrauti dvišaliuose susitikimuose ir pasikeisti įžvalgomis, mintimis, planais.

Trečia svarbi šio renginio dalis – lankymasis San Antonijaus miesto prieigoje įsikūrusiuose kariniuose vienetuose, o jų ten tikrai daug. Teko lankyti Jungtinės San Antonijaus-Laklando aviacijos bazės 37-ajame mokymo sparne, taip pat 558-ojoje skrydžių mokymo eskadrilėje. Gynybos kalbų instituto Anglų kalbos mokymo centre mums buvo pristatytos naujausios kompiuterinės vaizdo žaidimų technologijos. Praktiniame užsiėmime dalyvauja maždaug skyriaus dydžio studentų vienetas ir instruktorius. Kiekvienam studentui priskiriamas konkretus vaidmuo – skyriaus vado, paramediko, kulkosvaidininko ir t. t. Instruktorius skiria užduotį visam skyriui, maža to, situacijas jis

Nuotrauka atminčiai kartu su 2016–2020 m. buvusiu JAV KOP vadu gen. Davidu L. Goldfeinu (viduryje) ir JAV Europoje (EUCOM) kariuomenės vadovybės vyriausioju puskarininkiu srž. mjr. Phillipu L. Eastonu (dešinėje).

stengiasi komplikuoti: imituoja priešo snaiperio ugnį, artilerinį apšaudymą, kritulius, blogą matomumą ir pan. Taigi skyriaus kariai, komunikuodami per ryšio priemones ir judėdami virtualioje aplinkoje, turi atlikti užduotį esant įvairiausioms aplinkybėms. Šitaip jie mokosi procedūrinių terminų anglų kalba, kartu gilina taktikos žinias. Panašiai mokomi ir aviatoriai: studentas sėdi lėktuvo treniruoklyje, užmezga ryšį su skrydžių valdymo bokštu, gauna leidimą kilti, jam paskiriamas skrydžio kursas, nurodomas aukštis ir kt.

Taip pat lankėmės Amerikos oro pajėgų akademijoje (angl. *Inter-American Air Force Academy, IAAFA*), kurioje mokosi Lotynų Amerikos šalių kursantai. Panaši JAV KOP mokykla yra Europoje (angl. *Inter-European Air Force Academy, IEAFA*), Vokietijos Kaiserslauterno miestelyje netoli Ramšteino aviacijos bazės, joje mokėsi nemažai ir mūsų šalies kariuomenės

karių. Apžiūrėjome ir nuotoliniu būdu valdomų orlaivių mokymo įstaigą, kompiuterizuotus treniruoklius, kur kariai mokomi pilotuoti orlaivius *MQ-1 Predator* (šio orlaivio įgulą sudaro pilotas ir operatorius). Beje, ten sutikau ir lietuvių kilmės instruktorę kpt. Ilmą Vallee, 1988 m. gimusią Lietuvoje. Ji, būdama vienuolikmetė, kartu su tėvais atvyko gyventi į JAV. Iki šiol kalba lietuviškai, nors ir su akcentu.

Dar viena įdomi patirtis – stebėjome JAV jaunuolių pirmąją dieną (ar net pirmąsias valandas) kariuomenėje. Milžiniškose tribūnose buvo keli šimtai jaunuolių – vyko instruktažas. Visi dėvėjo civilinę sportinę aprangą, tik keli vilkėjo KOP sportinius drabužius. Keli nubausti naujokai laipiojo tribūnų laiptais aukštyn, žemyn. Bendravau su vadinamaisiais muštro seržantais (angl. *Drill Sergeants*). Jie, mokydami naujokus, akcentuoja fizinį rengimą ir JAV kariuomenės vertybių indoktrinavimą. Tiesa, bazinio karinio rengimo būdai mūsų šalyje ir JAV labai skiriasi. Pavyzdžiui, JAV ant naujoko kario galima rėkti, ant vieno kario gali šaukti vienas, du ar net trys instruktoriai vienu metu.

Per tarptautinę konferenciją „Ruošiant aviatorių“ (angl. *Building an airman*), vykusią JAV, dalyviai bendravo su JAV KOP vyriausiąja puskarininke srž. mjr. Joanna Bass (centre, šalia straigtasparnio) ir apžiūrėjo įvairius skrydžio treniruoklius.

KOP vyriausiasis puskarininkis buvo vienas iš dviejų užsieniečių, pakviestų skaityti pranešimą tarptautinėje konferencijoje JAV, kurioje dalyvavo 120 kolegų iš 44 šalių.

Nors darbo stilius su naujokais yra išties skirtingas, bet siekiama tų pačių tikslų: supažindinti karį su ginklais ir saugos taisyklėmis, ekipuote, apranga, taisyklingu jos dėvėjimu, gerinti fizinę kario formą, mokyti dirbti komandoje ir t. t.

Įdomios amerikietiškos verbavimo tendencijos: kiekvienos pajėgos turi savo verbavimo pajėgumus, dirbančius pagal tam tikrą specifiką. Bendravau su JAV KOP specialiųjų operacijų vienetų verbuotojais, lankiausi JAV KOP verbuotojų mokymo centre. Verbavimui skiriama tikrai daug dėmesio ir investicijų, o verbuotoju gali būti tik vyresniojo arba štabo seržanto laipsnius užsitarnavę kariai, nes jie jau yra nemažai pasiekę, dirbę keliuose padaliniuose ir gali savo karo tarnybos patirtimi sudominti jaunuolius. Beje, verbuotojais puskarininkiai dirba ne daugiau kaip 3–4 metus, nes tampa itin paklausūs kituose vienetuose, kadangi būna baigę įvairius viešojo kalbėjimo, komunikacijos bei panašius mokymus, turi daug bendravimo praktikos.

Manyčiau, kad būtų galima pagalvoti apie verbavimo kokybės gerinimą ir Lietuvos kariuomenėje, tarkim, ant kariuomenės tarnybinių automobilių, mikroautobusų naudoti reklamą, kviečiančią į karo tarnybą. Vis dar neišnaudota puskarininkių istorija, neišlaisvinta įkvepanti praeitis, kuri galėtų būti patikimas tiltas

į ateitį. Taip pat matyčiau, kad dalį karių mokymo iš poligonų būtų galima perkelti į lazerines šaudyklas, kur būtų sąlygos mokytis taikliau šaudyti. O gal jau atėjo laikas bandyti skyriaus veiksmų ir procedūrų pradėti treniruotis tam sukurtame treniruoklyje ir šitaip šiek tiek atsilaisvinti šaudyklas ir taktinius laukus?

Skaitėte pranešimą konferencijoje JAV?

Taip, buvau vienas iš dviejų užsieniečių, kurie skaitė pranešimus. Papasakojau apie Lietuvos kariuomenės karių karjeros sistemą, profesinio karinio rengimo organizavimą, kad mūsų kariuomenės visų pajėgų puskarininkių karjeros kursai vyksta vienoje mokymo įstaigoje. Akcentavau, kad šitaip jūreivis, logistas, oreivis ar pėstininkas išmokomas net tik tos pačios teorijos ir praktikos, bet kartu išgaunamas ir sąveikos efektas, itin svarbus, kai skirtingos kariuomenės rūšys veikia išvien siekdamos bendro tikslo. Pavyzdžiui, nacionalinėse ir tarptautinėse pratybose, misijose užsienyje mūsų kariuomenės padaliniai dažnai būna jungtiniai, sudaryti iš skirtingų pajėgų karių. Kartu baigti karjeros kursai jiems neabejotinai leidžia vienas kitą greičiau ir lengviau suprasti, nereikia įdėti daug pastangų integruojantis (tarkim, kai į pėstininkų padalinį įtraukiami keli logistai).

O ką aptarėte neseniai vykusioje vyriausiųjų puskarininkių konferencijoje Vengrijoje?

Vengrijos kariuomenės kandidatai į vyriausiuosius puskarininkius rengiami 21-os savaitės trukmės aukščiausiuose puskarininkių karjeros kursuose. Viena savaitė būna tarptautinio lygio. Tada kursantams dėsto kviestiniai lektoriai. Šioje konferencijoje savo pranešimus skaitė ir diskutuoti kvietė NATO štabų bei šalių kariuomenių pajėgų vyriausieji puskarininkiai.

Vengrijoje skaičiau pranešimą apie NATO oro policijos misijos Baltijos šalyse svarbą, pateikiau statistinių duomenų. Šiemet vengrų kontingentas ruošiasi atvykti budėti į Lietuvą. Be to, pateikiau kelis melagingų naujienų, nukreiptų prieš NATO karius, karines pratybas ir jų dalyvius, pavyzdžius. Paaiškinau, kad kariams reikia padėti susigaudyti informaciniame lauke, supažindinti juos su tikromis žiniomis ir melagingų naujienų požymiais, skatinti kritinį mąstymą. Akcentavau, kad vyriausiųjų puskarininkių vaidmuo yra svarbus ruošiant jaunesnius vadus, kaip teisingai atsirinkti ir vertinti informaciją.

Ar Lietuvos kariuomenėje sudėtinga išugdyti vyriausiuosius puskarininkius? Ar į šias pareigas gali pretenduoti bet kuris karys?

Lietuvos kariuomenėje išties daug galimybių: yra įvairių specialybių, pajėgų

rūšių, nacionalinių ir tarptautinių kursų karo mokyklose, galima dalyvauti pratybose ir tarptautinėse operacijose, be to, numatytos įvairios karjeros galimybės, – kiekvienam sudarytos sąlygos tobulėti. Vis dėlto, siekdamas tapti vyriausiuoju puskarininkiu, karys turi ne tik pažangiai baigti kariuomenės pasiūlytus kursus, bet ir pats stengtis įgyti aukštojo mokslo kvalifikacinį laipsnį, įvairiapusiškai lavintis ir gerai mokėti anglų kalbą.

Ne mažiau svarbi aukšta motyvacija – net ir toli už savo komforto zonos ribų reikia stengtis būti lyderiu ir siektinu pavyzdžiu savo ir kitų padalinių kariams įvairiose srityse, taip pat nuolat tobulėti, būti fiziškai stipriam, užsiimti saviugda, domėtis Lietuvos kariuomenės ir šalies istorija, naujovėmis. Taigi vyriausiojo puskarininkio ugdymas yra išties labai sudėtingas ir daug laiko reikalaujantis procesas. Gyvenimiškos patirties nepaskubinsi – ji įgyjama tik kartu su nuolyventais metais.

Ne mažiau svarbi ir karinė patirtis, nuosekliai kylant karjeros laiptais įvairiose tarnybos vietose. Be to, yra dalykų, kurių neišmoksi specialiuose kursuose, pavyzdžiui, diplomatiško ir mandagaus bendravimo. Ne mažiau svarbus yra ir gebėjimas išklaudyti, mokėjimas bendrauti su kolegomis, nepažįstamais civiliais ar įvairių laipsnių kariais, įvairaus charakterio tipažais. Dar galima paminėti žinias, kaip suvaldyti vieną ar kelis tarnyboje destruktijos siekiančius asmenis, protokolo pagrindų išmanymą ir pan.

Manau, jei karys įgytų visas šias kompetencijas, tuomet tikrai galėtų užaugti

Srž. mjr. Alvydas Tamošiūnas kartu su kolege iš NATO Oro komponento vadavietės vyriausiąja puskarininke srž. mjr. Sara Catterall.

iki vieneto vyriausiojo puskarininkio, nes, norint juo tapti, reikia ne tik naudotis Lietuvos kariuomenės sudarytomis sąlygomis, bet ir pačiam maksimaliai išnaudoti savo galimybes. Karį charakterizuoja jo konkretūs nuveikti darbai ir pasiekti rezultatai. O kiekvieno, svajojančio tapti vyriausiuoju puskarininkiu, norėčiau paklausti: ar esate pasiruošęs per šventes, savaitgaliais ar vėlyvais vakarais papildomai praleisti laiką tarnybos vietoje, gilintis į vadovėlius, ar sutinkate tarnauti ir įgyti patirties kitame Lietuvos krašte, ar esate pasiruošęs priimti sudėtingus, karių tarnybai įtaką darančius sprendimus, ar būtumėte atsidavęs, ypač motyvuotas karys net tada, kai to niekas nemato? Jei taip, tai po 15–20 tarnybos metų tikrai galite išgirsti pasiūlymą kandidatuoti į vieneto vyriausiojo puskarininkio pareigas.

Kaip tapote KOP vyriausiuoju puskarininkiu?

Tarnybą Lietuvos kariuomenėje pradėjau kaip šauktinis karys, o mano karo tarnyba tęsiasi jau 28 metus. Patirtį kaip karys profesionalas kaupiau eidamas įvairias vadovavimo grandinės pareigas, tarnaudamas vienetų ir NATO štabuose, misijoje Afganistane, buvau Lietuvos kariuomenės KOP Oro gynybos bataliono vyriausiuoju puskarininkiu. Visos mano pareigos buvo tiesiogiai ir netiesiogiai susijusios su objektų apsaugos organizavimu ir vykdymu bei tarptautiniu bendradarbiavimu.

Labai didžiuojuosi, kad Divizijos generolo Stasio Raštikio Lietuvos kariuomenės mokykloje esu baigęs P1, P2 ir P3 pakopas, su dalimi kursikų ryšiai nenutrūko iki šiol. Žinoma, minėti puskarininkių karjeros pakopų kursai dabar yra neatpažįstamai pasikeitę savo turiniu, bet idėja tebėra ta pati – parengti motyvuotų ir savo laikmečio užduotis gebančių atlikti Lietuvos kariuomenės karių. Taip pat esu baigęs aukštuosius mokslus ir įgijęs karo istorijos magistro laipsnį.

Man labai daug padėjo šeima, todėl esu labai dėkingas savo žmonai ir vaikams už palaikymą ir supratimą.

Jūsų patirtį lėmė knygos, kursai, mokslai, kolegos, o gal sutiktos išskirtinės asmenybės?

Visi šie faktoriai buvo labai svarbūs. Beje, knygos turėtų būti nuolatinės ne tik vyriausiųjų puskarininkių, bet ir visų Lietuvos karių palydovės, nes jos –

Atminimo moneta kariui iš KOP vyriausiojo puskarininkio rankų – pastangų tarnyboje įvertinimas ir graži tradicija.

Trakų pilis srž. mjr. Alvydui Tamošiūnui, kaip puskarininkiu ir diplomuotam karo istorikui, ypatinga vieta, primenanti, kad Lietuvos valstybės ir karybos istorija yra kario profesijos stiprybės ir pasididžiavimo šaltinis.

raktas ir tiesiausias kelias į žinias. Skaitant išnyksta atstumai, laiko barjerai, galima suprasti savo šalies ir kariuomenės ištakas, istoriją, kultūrą, pažinti tarptautinę bendruomenę, sąjungininkus ir priešininkus. Mano paskutinė perskaityta knyga – Gražinos Sviderskytės „Lituanica. Nematoma pusė“. Domiuosi Stepono Dariaus gyvenimu ir tarnyba, tai – viena iš mane įkvepiančių Lietuvos istorinių asmenybių.

Steponas per savo trumpą 37 metų gyvenimo kelią pasiekė ir patyrė labai daug: savanoriu įstojęs į JAV kariuomenę kariavo Europoje, tapo puskarininkiu, tarnaudamas Lietuvos kariuomenėje dalyvavo karinėje operacijoje Klaipėdoje, tapo vienu iš perspektyviausių karo lakūnų, jam suteiktas kapitono laipsnis, patyręs neteisybę išėjo iš Lietuvos kariuomenės, bet vis tiek pasiryžo skrydžiu per Atlantą išgarsinti Lietuvą, o žuvęs virto nemirtinga legenda. Regis, jo biografija ištyrinėta iki smulkmenų, bet man vis tik pavyko rasti įdomių ir iki šiol mažai žinomų su S. Dariaus tarnybos JAV kariuomenėje susijusių faktų – apie tai detaliau planuoju aprašyti artimiausiu metu.

Be jokios abejonės, sutikau daug išskirtinių asmenybių. Su amerikiečiais

lietuvių kilmės buvusiu JAV federalinio tyrimų biuro (FTB) agentu, istorinių straipsnių autoriumi Henriku Gaidžiu ryšį palaikome iki šiol. Būtent jis man padėjo tyrinėti S. Dariaus tarnybą JAV kariuomenėje. Lietuvoje taip pat yra žinomų istorikų, mokslininkų, sportininkų, muzikantų, pramogų verslo atstovų, nuomonės formuotojų, visapusiškai palaikančių Lietuvos kariuomenę. Džiaugiuosi pažintimi ir bendradarbiavimu su tokiais žmonėmis, kurių dėka jaunuoliai susidomi kario profesija.

Kokią savo, vyriausiojo puskarininkio, patirtį išskirtumėte?

Sunkus klausimas. Manau, kad man labai svarbu galimybė susitapatinti su valstybe, jos laisvę ir saugumą užtikrinančia institucija Lietuvos kariuomene, KOP, suprasti svarbiausias jų aktualijas ir problemas. Vertingiausia patirtis – per ilgus metus įgytas gebėjimas, žinant ir suvokiant Lietuvos kariuomenės ir KOP tapatybę, analizuoti įvykius, įvairioms situacijoms pritaikyti konstruktyvų bei kritinį mąstymą, ir tai daryti ne dėl savęs, o dėl visos institucijos, kuriai atstovauju, nes mano įžvalgos ir patarimai gali būti naudingi vadams, kolegoms vyriausiesiems puskarininkiams, karininkams, puskarininkiams ir kareiviams.

Kaip vertinate Lietuvoje organizuojamas saugumo ir gynybos konferencijas: ar jose yra skiriama pakankamai dėmesio puskarininkų korpusui?

Neseniai dalyvavau Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos organizuotoje Baltijos karinėje konferencijoje „Vakarai naujame didžiųjų galių varžymosi amžiuje“ ir Lietuvos šaulių sąjungos konferencijoje „Regioniniai saugumo iššūkiai ir civilių įtraukimas į teritorinę gynybą“. Tai labai geros savišvietos prie-

Srž. mjr. Alvydo Tamošiūno asmeninio archyvo, KOP ir www.aetc.af.mil nuotr.

Po ypatingo skrydžio su JAV KOP lakūnu kpt. Matthew McCormacku Kabulo oro uoste 2013 m. vasarą. Tąkart iš Kandaharo buvo atskraidinta 10 sužeistų Afganistano kariuomenės karių, o netrukus buvo skrydis kaip filme, kai teko lėktuvu gabenti sunkius ir didelius maišus, pilnus grynųjų pinigų.

monės – tarsi ką tik būtų perskaitęs naujausio leidimo karo strategijos ir naujausių geopolitikos aktualijų analizių knygas ar straipsnius.

Vyriausiesiems puskarininkiams savišvieta labai svarbu. Tai reikalauja daug pastangų, kartais, tenka domėtis gal iš pirmo žvilgsnio ir nelabai patraukliomis temomis. Kolegos amerikiečiai šmaikštuoja: jei jau pasodino kaip vyriausiąjį puskarininkį prie stalo kartu su generolais, būk malonus, pasakyk ką nors protingo ir svarbaus, nes antraip pats būsi „suvalgytas“ kaip patiekalas ant to paties stalo. Taigi vyriausiasis puskarininkis turi mokėti ne tik spręsti praktines tarnybos problemas, bet ir būti išprusęs nacionalinės bei tarptautinės saugumo geopolitikos srityje.

Jeigu organizuotumėte panašią konferenciją Lietuvoje, kokias temas rinktumėtės?

Dalyvavimas minėtuose renginiuose leidžia pamatyti abi medalio puses – ne tik rezultatą, bet ir, kaip sakoma, virtuvę: pranešimų pagal temas eiliškumo kriterijus, renginio dienotvarkės subtilumus ir pan. Tikiuosi, kad kartu su Lietuvos kariuomenės ir KOP kolegomis šią patirtį panaudosime pavasarį Lietuvoje organizuodami NATO šalių ir sąjungininkų KOP vyriausiųjų puskarininkių darbinį susitikimą.

Kalbant apie temas, esminis dalykas veikiausiai yra dėl šiuolaikinių grėsmių kintanti karo samprata. Turime suprasti, kad kova ir agresija gali pasireikšti (ir jau vyksta) ne tik žemėje, jūroje, ore, bet ir kosmose, kibernetinėje erdvėje, elektromagnetiniame lauke ir net žmoguje (žmonėse) arba minėti veiksmai vienu metu galimi keliose minėtose aplinkose. Natūralu, kad sykiu kinta ir puskarininkio vaidmuo, reikia kitokio parengimo. Sąjungininkai daug dėmesio skiria XXI a. kareivio ir puskarininkio ruošimui, ir tai nėra vien tik ginkluotės įvaldymo kausimai. Šiuo metu visoms šalims, taip pat ir Lietuvai, labai svarbu formuoti tvirtą kario kovotojo charakterį, paruošti jį taip, kad gebėtų orientuotis ir veikti šiuolaikinių grėsmių aplinkoje.

Dėkojame už pokalbį. ■

Kalbino Ilona Skujaitė

KOP 30-metis:

1992 m. sausio 2 d. atkurta Krašto apsaugos ministerijos Aviacijos tarnyba

Lietuvos kariuomenės KOP tęsia dviejų iki 1940 m. sovietinės okupacijos Lietuvos kariuomenėje buvusių ginklų rūšių (taip tuo laikotarpiu buvo vadinamos kariuomenės pajėgos) – Karo aviacijos ir Priešlėktuvinės apsaugos – tradicijas.

1990 m. balandžio 25 d. įsteigtame Krašto apsaugos departamente (KAD) tų pačių metų pabaigoje įkurtas inžinieriaus aviacijai etatas, į kurį nuo 1991 m. sausio 3 d. paskirtas patyręs karo lakūnas Zenonas Vegelevičius.

1991 m. birželio 1 d. patvirtinus naują KAD struktūrą, jame atsirado Oro erdvės apsaugos skyrius, jo vadovu buvo paskirtas Algirdas Orenius, o Z. Vegelevičius tapo šio skyriaus vyriausiuoju specialistu.

Krašto apsaugos ministro įsakymu Nr. 05-k nuo sausio 2 d.

įsteigiama Aviacijos tarnyba, patvirtinami jos etatai ir tarnybos viršininku paskiriamas Z. Vegelevičius.

Aviacijos tarnyboje įkurti svarbiausias funkcijas vykdantys padaliniai: štabas, Radiolokacinio aprūpinimo skyrius, Aviacijos bazė, Valdymo centras. Vasarį–kovą priimti pirmieji tarnautojai (Vytautas Pacevičius, Antanas Gasparas, Vytenis Eigelis, Diana Rutkauskaitė, Gražina Putnaitė, Antanas Rimšelis, Ona Laimutė Maksvytytė, Danutė Turevičienė, Arūnas Virbila, Algirdas Chaladauskas, Jonas Marcinkus, Viktoras Marinskis, Aivaras Armonavičius, Adas Gerulaitis).

1992 m. vasario 16 d. Aviacijos tarnybos štabas įsikūrė Kaune, Taikos prospekte. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. kovo 26 d. potvarkiu Nr. 298p Krašto apsaugos ministerijai priskirtas Šiaulių oro uostas, buvęs Barysių aerodrome (Joniškio r.), kartu su aviakompanijos Lietuvos avialinijos Šiaulių jungtinės eskadrilės 14 lėktuvų An-2 ir kitu turtu bei 11 to paties tipo aviakompanijos „Lietuva“ lėktuvų. Čia įsikūrė Aviacijos bazė, 1993 m. balandžio 21 d. Karinių oro pajėgų vado įsakymu Nr. 26 pavadinta Pirmąja aviacijos baze.

1992 m. balandžio 27 d. Aviacijos tarnybos radiolokacijos specialistai, naudodami civilinės aviacijos įrangą, pradėjo budėti Vilniaus oro uoste. Vykdamas Krašto apsaugos ministerijos Aviacijos tarnybos viršininko 1992 m. birželio 17 d. įsakymą Nr. III-013, 1992 m. birželio 18 d. Aviacijos bazėje pradėti skraidymai pagal patvirtintą kovinės parengties planą.

Iš sovietinės kariuomenės sugrįžę lietuviai karo lakūnai birželio–rugsėjo mėnesiais Kauno aeroklubo aerodrome Pociūnuose (Prienu r.), instruktorių padedami, atnaujino skraidymo įgūdžius lėktuvais An-2 ir Jak-52, o spalio mėnesį jau patys apmokė skraidyti lėktuvu An-2 Latvijos aviacijos tarnybos atstovą.

Rugsėjo 25 d. pašventinta Aviacijos tarnybos vėliava ir prisiekė pirmieji kariai. Lapkričio 3 d. Aviacijos bazėje organizuoti planiniai maršrutiniai skraidymai lėktuvais An-2 oro žvalgybos ir patruliavimo pasienio zonoje tikslais, vienas lėktuvas pritaikytas aerofotografavimo darbams.

Šaltinis: GAMZIUKAS, Algirdas. *Du dešimtmečiai padangės sargyboje: Lietuvos karinės oro pajėgos, 1992–2012*. Vilnius: Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, Lietuvos kariuomenės Karo kartografijos centras, 2012, 327 p.

KARIUOMENĖ PASIENYJE: MES DABAR KAIP VIENAS KUMŠTIS

BIRUTĖ BUDGINAITĖ

„Kai po kojomis jauti mūsų žemę, o už nugaros – mūsų žmones, kokie dar iššūkiai gali būti neįveikiami ir kokios dar motyvacijos mums, kariams, reikia?“ – retoriškai klausia Krašto apsaugos savanorių pajėgų (KASP) Dainavos apygardos 1-osios rinktinės vadas plk. ltn. Linas Sadauskas, nuo pat krizės Baltarusijos pasienyje pradžios Lietuvos kariuomenės vado paskirtas vienu iš dviejų taktinių vadų.

” **E**su profesinės karo tarnybos karys, pulkininkas leitenantas, KASP Dainavos apygardos 1-osios rinktinės vadas“, – lakoniškai prisistatė plk. ltn. L. Sadauskas pridurdamas, kad sunku glaustai nupasakoti jo 26 metų karo tarnybos kelią, taip pat bendražygių, šeimos pasiaukojimą ir indėlį, – visa tai, kas visada pastūmėja į priekį ir kelia į viršų.

„Kaip ir kiekvienas profesionalus karys, be to, būdamas vieneto vadas, turiu savo viziją, tikslų ir rinktinės rengimo ginkluotai valstybės gynybai planų. Tačiau nei vienas planas, ko gero, neatlaiko pirmo šūvio. Ne išimtis ir manieji. Pirmaisiais tarnybos rinktinėje metais priešakinėse linijose buvo COVID-19 apribojimai ir kova su pandemija. Rodos, atsilaukėme, sėkmingai įvykdėme iškeltas užduotis. Antras šūvis – ekstremalioji situacija Lietuvos ir Baltarusijos pasienyje. Ne ką mažiau sviri ir iš KASP 1-osios

rinktinės karių suformuoto Pajėgų apsaugos vieneto misija Jungtinių Tautų operacijoje Malyje MINUSMA. Visais atvejais galiu pasakyti trumpai: nebūčiau tu, kuo esu, jei ne profesionalūs ir pasiaukojantys profesinės ir savanoriškosios karo tarnybos kariai bei civiliai darbuotojai, – sakė plk. ltn. L. Sadauskas nuo pat krizės pasienyje pradžios Lietuvos kariuomenės vado paskirtas vienu iš dviejų taktinių vadų. – Vadovavimas ir valdymas apima visas užduotis KASP 1-osios rinktinės atsakomybės rajone: paramos koordinavimas su Valstybės sienos apsaugos tarnyba (VSAT) prie Vidaus reikalų ministerijos (VRM) ir kariuomenės vadovybe, vienetų priskyrimo ir užduočių koordinavimas, dekonfliktavimas, logistika, veiksmų su vietos savivalda derinimas, pasiruošimas valdyti konfliktus, viešieji ryšiai ir kita. Paraleliai nenutrūksta ir kasdienė rinktinės veikla, karinis rengimas.“

Pasak plk. ltn. L. Sadauskas, dabartinės užduotys nėra staigmena iš giedro dangaus. Lietuvos kariuomenė nuolat ruošiasi įvairiems gynybos scenarijams, įskaitant ir hibridines atakas. Rengiami planai, vykdomas ir koreguojamas karinis rengimas. Visi žino savo užduotis, joms ruošiasi, dominuoja pragmatinis ir praktinis požiūris – jei kyla problema, randamas sprendimo būdas. Svarbiausia – tikslas. „Susidarius krizinei situacijai, mano ir mano vieneto paskirtis buvo iš anksto užprogramuota, todėl aiškūs pirmieji žingsniai: situacijos suvokimas, sprendimų priėmimas ir žaibiška reakcija. Taip pat svarbu buvo neprarasti šaltakraujįškumo, suprasti partnerius, išlaikyti pozityvų bei konstruktyvų dialogą“, – sakė plk. ltn. L. Sadauskas. – Kai iš visų jėgų stengėmės padėti, tai atsipirko su kaupu: mes dabar – vienas kumštis. Galiausiai, visada reikia sutramdyti adrenalino fanatiką, kuris slėpi daugelyje iš mūsų, karių, ir neužmiršti šeimos – ji įkvepia ir palaiko.“

Kariuomenės reakcija rami

2021 m. birželio pradžioje smarkiai išaugus nelegalių migrantų Lietuvos

KASP Dainavos apygardos 1-osios rinktinės vadas plk. ltn. Linas Sadauskas

ir Baltarusijos pasienyje skaičiui, pasieniečiams į pagalbą buvo siunčiamos kitų tarnybų pajėgos. Tuomet pradėta diskutuoti ir apie kariuomenės pasitelkimą. Plk. ltn. L. Sadauskas sakė, kad kariuomenės reakcija buvo gana rami, nes ji jau turėjo krizių valdymo patirties. „Rodos, niekuo nesusijusi COVID-19 krizė ir Lietuvos kariuomenės (KASP bei Karo policijos) parama vykdam taikos meto užduotis pandemijos metu – mums naudinga patirtis. Nors visuotinės epidemijos situacija buvo visiškai nauja, jos suvaldymas leido Lietuvos kariuomenei supaprastinti ir efektyvinti savo procedūras priimant sprendimus ir vadovaujant, mobilizuojant pajėgas, operatyviai teikiant paramą kitoms institucijoms, prisitaikant prie nespėjamos ir kintančios situacijos. Be to, krizės valdymas sustiprino tarpusavio pasitikėjimą.“

Birželį pablogėjus situacijai pasienyje, liepos pradžioje atnaujino, kaip sakoma, akis į akį kontaktus su VSAT prie VRM Varėnos rinktinės ir užkardų vadovybe, susipažino su esama situacija pasienyje ir kariuomenės paramos poreikiais, aptarėme galimybes, priminėme VSAT prie VRM vadovybei kariuomenės panaudojimo apribojimus. Taip pat buvo atnaujinti kontaktai ir su kitais VRM padaliniais. Tai vėliau leido sukurti vieningą kovos su krize taktinį branduolį.

Minėti neformalūs susitikimai – vienu šūviu nušauti du kiškiai: užmegzti kontaktai ir surinkta informacija, paremianti bei palengvinanti Lietuvos kariuomenės vadovybės sprendimus. Galima sakyti, kad buvo nušauti ne

Remdama VSAT prie VRM Lietuvos kariuomenė vasarą ėmėsi koncertinos tiesimo darbų.

du, o trys kiškiai – dar ir sutaupytas pasirengimo užduoties vykdymui laikas, nes vėliau įvykiai vystėsi žaibo greičiu.

Nuo pat pirmo žingsnio užduotys pradėtos vykdyti vadovaujantis funkcinio planavimo, užduočių delegavimo principais bei pasitikėjimu.

Dėl nelegalių imigrantų antplūdžio kilo daug funkcinų problemų, nes tai apėmė stebėjimą, sulaikymą, transportavimą, apsaugą, apgyvendinimą, paslaugas, mediciną, logistiką, buitinių ir etninių konfliktų sprendimą, apklausą, vertinimą bei kita. Visa tai staiga susidėjo į vieną laiko vertikale, visko įveikti viena VSAT tiesiog negalėjo“, – pasakojo KASP Dainavos apygardos 1-osios rinktinės vadas.

Buvo teikiama valstybės institucijų, savivaldybių lygio pagalba, tačiau kai kurių funkcinų sričių parama reikalavo laiko ir neplanuotų resursų, todėl buvo vertinamos visų institucijų, įskaitant ir Lietuvos kariuomenę, galimybės ir reakcijos laikas.

„Lietuvos kariuomenės buvo prašoma padėti apgyvendinant nelegalius migrantus, taip pat paremti įstatymų nustatyta tvarka vykdant patruliavimą pasienyje. Galiausiai buvo priimtas sprendimas pradėti fizinio barjero (koncertinos) tiesimo darbus. Nors šis poreikis buvo išsakytas vėliau, tačiau koncertina buvo tiesiama diena anksčiau, nei pradėta teikti paramą pasieniečiams valdant migrantų krizę, nes patruliavimui reikėjo platesnės ap-

rėpties pasirengimo darbų ir derinimo. Galiausiai kariuomenės buvo paprašyta paremti Viešojo saugumo tarnybą prie Vidaus reikalų ministerijos, kuri rūpinasi nelegalių migrantų laikinųjų stovyklų saugojimu.

Visa tai buvo vykdoma atsižvelgiant į Lietuvos kariuomenės paskirtį, pasirengimą, gebėjimus, pajėgų operatyvumą, taikos meto teisinį režimą. Kita vertus, kariai ne dirba, o tarnauja. Be to, reikia pabrėžti, – teigė KASP Dainavos apygardos 1-osios rinktinės vadas, – kad minėtos užduotys nėra pirminė kasdien treniruojamos, finansuojamos iš valstybės biudžeto lėšų mūsų šalies kariuomenės, kurios pagrindinė konstitucinė nuostata yra ginklu ginti Lietuvos

valstybę, funkcija. Tai kariuomenės parama išskirtiniu atveju – siekiant taikos metu suvaldyti ekstremaliąją situaciją, kol institucija, tiesiogiai atsakinga už konkrečias valstybės funkcijas, pati savarankiškai gebės toliau jas vykdyti.“

Gausėjant migrantų didėjo KASP parama

2021 m. liepos pabaigoje Lietuvos kariuomenė ėmė plėsti paramos VRM apimtį ir padidino į pagalbą šiai institucijai skiriamų karių skaičių.

„Per metus Lietuvos Respublikos sieną vidutiniškai kirsdavo apie 60 nelegalių migrantų, o liepos mėnesį per parą vien tik vienoje pasienio užkardoje jų būdavo sulaikoma apie 100–150, maža to, visus reikėjo apgyvendinti, apsaugoti, pamaitinti, teikti medicininės ir kitas būtinausias paslaugas, spręsti buitines problemas, etninius ir kitokius konfliktus. Užkardoje, kuri pritaikyta tik kasdienei pareigūnų veiklai, staiga atsiranda apie 250 skirtingų tautų, rasių, etninių įsitikinimų, skirtingo amžiaus vyrų, moterų, vaikų, viengungių ir šeimų. Ir tai ne pabaiga: kasdien plūsta šimtai kitų, jie skverbiasi vis labiau koordinuotu būdu, juos reikia aptikti, sulaikyti, transportuoti, apgyvendinti, saugoti, stebėti, apklausti ir suteikti jiems pagalbą, o VSAT prie VRM ar Policijos departamento pareigūnų skaičius ir resursai – nebegaliniai, karių

įgaliojimai – įstatymų apriboti.

Didėjant nelegalių migrantų srautams kilo vis daugiau iššūkių, todėl buvo stiprinama KASP parama: prie 1-osios ir 8-osios rinktinių karių prisijungė 2-osios, 5-osios ir 6-osios rinktinių, taip pat Karo policijos kariai. Užtikrinant nelegalių migrantų laikinųjų stovyklų apsaugą atsirado poreikis remti VST prie VRM, vėliau stabilizuojant riausių situaciją nelegalių migrantų laikinosiose stovyklose dalyvavo net reguliariųjų vienetų kariai. Taip pat buvo remiama nelegalių migrantų apklausa. Lygia greta vyko koncertinės tiesimo darbai. Prie Lietuvos kariuomenės pajėgų prisijungė Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo tarnybos pareigūnai. Karių ir pareigūnų skaičių bei darbų apimtį riboja rinkos įtakojamas medžiagų tiekimas. Visi dirbo be atvangos, nesustodami, negailėdami jėgų ir, deja,

gyvybės. Tikslas buvo aiškus, – pasakoją plk. ltn. L. Sadauskas. – Situacija iš principo stabilizavosi priėmus, manau, drąsų ir unikalų Lietuvos sprendimą daugiau neįleisti nelegalių migrantų, nes jie yra hibridinio karo priemonė. Istorija parodys, ar šis sprendimas buvo teisingas. Be abejo, tai buvo nemaloni staigmena mūsų priešininkams.

Kitas svarbus sprendimas, kurį lėmė kaistanti situacija, – karių teisių (naudoti karinę jėgą, specialiąsias priemones ir metodus) išplėtimas Lietuvos Respublikos Prezidento rugpjūčio mėnesio dekretu, kuris leido kariams

tinkamiau papildyti VSAT pajėgumus ir vykdyti savo užduotis.

Tai buvo nauja, nepatirta situacija, abejingų jai nebuvo: kai kas tylėjo, kitos šalys – mūsų kaimynai lenkai, Estija, Danija, Ukraina – kuo galėjo padėjo.

Dėl operacinio saugumo, deja, negalima atskleisti tikslaus į pagalbą skirtų karių skaičiaus, technikos ar įvardyti procedūrų, tačiau vienareikšmiškai galima užtikrinti – naudojama karių ginkluotė ir technika pritaikyta taikos metu užduočių vykdymui, o „rimti žaislai“ – parengtyje. Tikiuosi, ateis metas, kai galėsime pažvelgti į šią situaciją kaip į praeities nesupratimą ir atlikti išsamesnę bei atviresnę analizę.“

Vieni kitus suprantame

Pasak plk. ltn. L. Sadausko, sudėtingų situacijų pasitaikė ir pasitaiko. Tačiau visuomet svarbu laiku priimti sprendimus. Ne mažiau reikšmingi veiksniai – profesionalumas ir tarpusavio pasitikėjimas. Iš kokio vieneto, kokio

Karių operacijoms pasienyje užtikrinti Druskininkuose įrengta priešakinė operacijų bazė.

laipsnio karys – nesvarbu, nes vieni kitus jie supranta iš pusės žodžio. Toks pat bendravimas ir su kitų institucijų pareigūnais.

„Kariai savanoriai rengiami ne tik užtikrinti ginkluotą sausumos teritorijos apsaugą, kontrolę, bet ir taikos metu padėti civilinėms institucijoms. Šiuo metu jie padeda VSAT užtikrinti sienos kontrolę. Ir tai KASP nėra iššūkis, nes šios pajėgos tam pasiruošusios. Skirtumas tik tas, kad tai ne pratybos, o reali situacija. Šalia kario savanorio nėra instruktoriaus. Kiekvienas karys privalo įvertinti situaciją ir atitinkamai į ją reaguoti. Kuo sudėtingesnė situacija, tuo kariai labiau motyvuoti, nes jie jaučiasi svarbūs ir reikalingi, gali panaudoti savo gebėjimus, žinias ir įgūdžius“, – apie karius savanorius pasakojo KASP Dainavos apygardos 1-osios rinktinės 109-osios kuopos vadas kpt. Kęstutis Valenta. – Mums nė karto nekilo problemų sudarant vykstančiųjų į pasienį grafikus. Mes jau lapkritį žinojome, kas vyks į pasienį kitų metų pradžioje, nebuvo problemų ir per šventes.“

KASP gretose yra įvairaus išsilavinimo ir specialybių karių. „Galiu pasidžiaugti, kad darbdaviai supranta esamą situaciją ir tai, kad šalies gynyba, saugumas yra ne vien kariuomenės, bet ir visų piliečių

prioritetas“, – sakė kpt. K. Valenta.

KASP Dainavos apygardos 1-ojoje rinktinėje nuo 2003 m. tarnaujantis vyr. eil. Martynas Valaitis pasakojo, kad pirmiausia tapo kariuomeniu, o po kelerių metų ugniagesiu. Jo gyvenimas šiuo metu sukasi ratu: kariuomenė, priešgaisrinė gelbėjimo tarnyba, namai, sportas. „Budėjome mobiliajame poste, – prisiminė pirmąjį budėjimą vyr. eil. M. Valaitis. – Mūsų užduotis buvo stebėti situaciją ir pamačius migrantą, pranešti per radijo stotelę. Pirmą naktį buvo rami. Kitą kartą iki mūsų posto atėjo du migrantai – tėvas su sūnumi. Pasieniečiai juos nusivežė į užkardą. Tuo metu dar nebuvo taikoma apgrėžimo politika. Taip pat su ugniagesiais Šalčininkų rajone Dieveniškėse tiesiau koncertinę, o tą patį vakarą, persirengęs uniformą, vykau į pasienį.“

„Budėjome Aleksandro Barausko pasienio užkardeje, – ką tik iš pasienio grįžęs įspūdziais dalijosi Dainavos apygardos 1-osios rinktinės karys savanoris vyr. ltn. Vytautas Eidukaitis. – Naktį judėjimo nebuvo, migrantų nepastebėjome.“ Nuo 2021 m. liepos vyr. ltn. V. Eidukaitis vasarą pasienyje budėdavo rečiau, nes iš pradžių nebuvo paprasta tarnybą suderinti su darbais statybų sektoriuje, tačiau šaltuoju metų

laiku jis vis daugiau laiko praleidžia padėdamas saugoti valstybės sieną. „Tai yra daugiau negu hobis, tai – vidinis poreikis praleisti prasmingai laiką, atlikti pareigą. Situacija pasienyje neramina Lietuvos žmones, mano artimuosius taip pat. Mes esame tam, kad išsklaidytume šį nerimą. Tėvai, be abejoj, jaudinasi dėl į budėjimą išėjusio sūnaus, tačiau supranta, kad tai – mano pareiga. Tam ir esu karys savanoris“, – apie patirtį pasienyje papasakojo vyr. ltn. V. Eidukaitis.

Priešakinė bazė

Plk. ltn. L. Sadauskas Lietuvos kariuomenę vaizdžiai palygino su vandens tėkme: greita, veržli, kliūtis sunaikina arba apeina. „Krizinėse situacijose reakcijos laikas – svarbiausia, todėl vengiame nereikalingo biurokratinio delsimo, tiesiogiai kontaktuojame su vietos institucijomis, verslu ar privačiais asmenimis, siekdami kuo greičiau įvykdyti užduotis.“

2021 m. lapkričio 8 d. kai kuriuos karinius padalinius pritraukus arčiau valstybės sienos prireikė priešakinės operacijų bazės. Sprendimai turėjo būti priimti nedelsiant.

Su Lazdijų ir Varėnos rajonų savivaldybėmis buvo labai greitai susitarta dėl visus reikalavimus atitinkančių infrastruktūros objektų Kapčiamiestyje, Marcinkonyse ir kitur naudojimo. Vietos savivalda užtikrino paramą be jokių formalių užklausimų. Geranoriškai ir neatsiliginamai leido pasinaudoti priešakinei bazei tinkama teritorija Druskininkuose vietos verslininkai (UAB „Exxpa“), o ir savivaldybė neliko abejinga – pasiūlė kariuomenės reikalavimus atitinkančią savivaldybės valdomą teritoriją, kurioje dabar dislokuotas vienas iš mažesnių kariuomenės vienetų.

Priešakinė operacijų bazė Druskininkuose buvo įkurta įvairius reikalavimus (pagal teritorijos plotą numatomam vieneto dydžiui, vietą, susisiekimo kelius, komunikacijas ir t. t.) atitinkančioje teritorijoje. UAB „Exxpa“ savininkai leido ja naudotis be žymių apribojimų, – pasakojo plk. ltn. L. Sadauskas. – Minėtos bazės paskirtis – logistinė parama ir paslaugos operaciniams vienetais. Priešakinė bazė užtikrina vadovavimą

ir valdymą, karių poilsį, maitinimą, būtinausias paslaugas ir aprūpinimą kuo arčiau operacijos rajono, todėl kariniai vienetai gali reaguoti greičiau, o iš mokesčių mokėtojų išlaikomi resursai naudojami racionaliau.“

„Nuo lapkričio vidurio nuolatos turime padalinį, dislokuotą Druskininkuose, kuris yra pasiruošęs teikti paramą VSAT. Nuolatos stebime situaciją ir vertiname, kur prireikus galėtų būti panaudotas šis padalinys. Aukštesnė vadovybė sprendžia, kokius padalinius deleguoti atlikti vieną ar kitą užduotį. Kariai supranta pagalbos VSAT prasmę ir svarbą. Jie labai motyvuoti ir puikiai vykdo užduotis kartu su VSAT pareigūnais. Mes esame prisiekę ginti valstybę užtikrinant teritorinį vientisumą ir sienų saugumą. Tai galbūt ne pagrindinė, bet labai svarbi mūsų funkcija taikos metu“, – teigė Didžiosios kunigaikštienės Birutės ulonų bataliono karininkas kpt. Jonas Mažylis.

„Visi mūsų kariai yra suaugę sąmoningi piliečiai ir supranta dabartinę situaciją – tai nėra pasirengimas kovai, tai kova už mūsų valstybę ir mūsų visuomenę, kurios palaikymas – didžiausia motyvacija kariams. Daug karių savanorių vykdo užduotis pasienyje jau beveik pusmetį ir tikrai nenusiteikę sustoti. Stengtis motyvuoti karių tikrai netenka, veikiau stabdyti“, – karių ryžtu džiaugėsi KASP Dainavos apygardos 1-osios rinktinės vadas plk. ltn. L. Sadauskas.

Situacija rimta, bet kontroliuojama

Po įvykių Baltarusijoje, kai tūkstantinė migrantų kolona pajudėjo prie sienos su Lenkija ir bandė prasiveržti į šią šalį, Lietuvos pasienio ruože penkis kilometrus nuo jo į šalies gilumą besitęsiančioje teritorijoje ir migrantų apgyvendinimo vietose įsigaliojo nepaprastoji padėtis. Plk. ltn. L. Sadausko teigimu, karių teisės naudoti jėgą, specialiąsias ir kardomasias priemones buvo išplėtos Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu dar rugpjūčio 13 dieną. Apskritai, nepaprastoji padėtis palengvino pareigūnų ir karių darbą.

Tai leido apriboti pašalinių asmenų judėjimą ir suvaldyti situaciją. Be to, nepaprastoji padėtis teoriškai supaprastino kai kurias nekilnojamojo turto panaudojimo kariuomenės reikmėms procedūras. Realybėje to pritaikyti neprireikė, nes savivalda, verslas ar privati asmenys rėmė ir remia Lietuvos kariuomenę gera valia ir neatlygintinai. Kariuomenei nebuvo jokių priekaištų, priešingai, ji sulaukė palaikymo.

Pasakodamas apie migrantų bandymus kirsti sieną, KASP Dainavos apygardos 1-osios rinktinės vadas plk. ltn. L. Sadauskas sakė, kad tiek Lietuvos, tiek Lenkijos atvejais akivaizdu, kad migrantų puolimų neplanavo patys migrantai. „Yra surinkta aibė filmuotų įrodymų, kaip Baltarusijos jėgos struktūros organizuoja migrantų pervežimą ir stumia juos į Lietuvos ir Lenkijos teritorijas. Tai nieko naujo, tai jau buvo matoma nuo pat birželio ir liepos.

Tačiau mes, kariai ir pareigūnai, nuolat stebime situaciją, mokomės iš kaimynų ir dalijamės savo patirtimi su jais. Taip pat ruošiamės galimiems blogiausiems scenarijams, esame nustatę supaprastintas procedūras, kad būtų galima užtikrinti greitą reagavimą ir užkardyti masinį migrantų puolimą – biurokratijos mechanizmas susiaurintas iki telefoninio skambučio ar žinutės, įskaitant savivaldybes, bendruomenes,

privatų verslą. Toks pasirengimas nereiškia nemaloniai stebina mūsų kaimynus...

Reikia pažymėti, kad nelegalūs migrantai Baltarusijos pareigūnų stumiami ten, kur yra užtvartos, nors už kelių šimtų metrų ar kelių kilometrų yra pasienio ruožų be jų.

Buvo ir tikslingų užtvartų gadinimo atvejų, nors jokie nelegalūs migrantai sienos net nekirto.

Kaip esu minėjęs liepą, fizinė užtvarta yra tik sistemos dalis ir negali ji viena tinkamai užtikrinti visų saugumo funkcijų. Jei pažeidimas buvo pastebėtas ir užkardytas, reiškia, kad sistema veikia, – sakė plk. ltn. L. Sadauskas. – Kalbant apie nelegalių migrantų skaičius, reikia pažymėti, kad kai kada jie gali būti gąsdinantys, tačiau užduokime sau keletą klausimų: ar tai nėra tie patys migrantai, kurie buvo atstumti prieš dieną, dvi ar savaites, ar šaltiniai, kurie teikia informaciją apie tūkstantines nelegalių migrantų minias, yra patikimi, ar ta pati informacija yra patvirtinta kelių skirtingų ir sąlyginai patikimų šaltinių, ar įtampos kėlimas ir palaikymas nėra naudingas Baltarusijos jėgos organizacijoms ir ne tik joms, kiek mes sau galime leisti tikėti ir prisiimti rizikos, turėdami galvoje savo resursus ir oponentų siekį juos sukaustyti bei išsekinti? Atsakymai į šiuos klausimus verčia situaciją vertinti kritiškai: ji rimta, bet kontroliuojama.“ ■

Gr. Michailo Lysenkos ir Astos Kazlauskienės nuotr.

atsisakė tarnauti okupantams ir tapo Stasio Eitminavičiaus-Rupūženo būrio partizanais. Pirmasis krikštas ugnimi įvyko 1945 m. sausio 5 dieną. „Šio susidūrimo nuostoliai buvo dideli – stovykloje žuvo 18 vyrų, dar 2 žuvusius vėliau rado miške. Po šio mūšio teturėjau likusius 5 šovinius, todėl pasitraukę dar užsukome į Danieliaus Vaitelio būrį. Pamatęs šuvių sukapatą mano milinę, kapitonas pasakė: „Na, jaunuoli, jei tavęs dabar nenušovė, nebijok: Dievas tau davė šimtą metų gyventi“, – 2015 m. minėdamas savo 90-metį prisiminimais dalijosi B. Juospaitis.

Nuo 1947 m. B. Juospaitis buvo Vyčio apygardos Jono Kalvaičio-Pažįstamo būrio partizanas. 1948 m. dalyvavo kautynėse Krekenavos miške, 1949 m. – Pašilių miške gimtajame Ramygalos valsčiuje. 1950 m. paskirtas Vyčio apygardos Krištaponio rinktinės Vėtros būrio vadu, vėliau buvo šios apygardos Gedimino rinktinės pirmojo rajono partizanas.

BRONISLOVUI JUOSPAIČIUI- DIREKTORIUI ATMINTI 1925–2021

2021 m. gruodžio 27 d., eidamas 97-uosius metus, mirė Lietuvos laisvės kovų dalyvis, 1990 m. atkurto Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio Vyčio apygardos vadas, partizanas Bronislovas Juospaitis-Direktorius.

B. Juospaitis gimė 1925 m. gruodžio 5 d. Panevėžio apskrities Ramygalos valsčiaus Rimaisų kaime. Mokėsi Žudžių (Ramygalos vlsč.), Truskavos pradžios ir Ramygalos vidurinėje mokyklose. 1943 m. su broliu Jonu (g. 1924 m.) tapo Lietuvos laisvės armijos nariais. 1944 m. rugpjūtį gavė šaukimus į Sovietų Sąjungos armiją

1951 m. kovo 14 d. mūšyje netoli Krekenavos būrio vadą B. Juospaitį-Direktorių suvarpė septynios kulkos. Emgėbistai jį palaikė žuvusiu ir numetė Ramygalos aikštėje. „1951-aisiais kovo 14 dieną snigo, kautynėse žuvo aštuoni mano vyrai, mane patį sunkiai sužeidė. Gavau septynias kulkas, buvau palaikytas mirusiu ir numestas kartu su kitais Ramygalos aikštėje. Po kelių valandų pradėjo snyguriuoti ir kažkas pastebėjo, kad visi kūnai apsnigti, o nuo mano vei-

1949 m. Kalėdos. Bronislovas Juospaitis ir Marytė Štarolytė miškų glūdumoje prie kalėdinės eglutės.

do sniegas nutirpęs“, – tai ne ištrauka iš filmo ar literatūros kūrinio, o reali partizano B. Juospaičio kovos prieš sovietinę okupaciją patirtis. Tada jis išgyveno. Bronislovas buvo palaikytas Jonu Klioriu ir suimtas. Tardant emgėbistams kilo įtarimų dėl jo tapatybės, tada partizanas sumaniai „prisipažino“, kad yra ne J. Kliorys, o Jonas Masiokas (kautynėse žuvęs bendražygis). Tik vėliau, įtikintas kartu kalėjusių likimo draugų, tardytojams atskleidė tikrąją savo tapatybę: „Po operacijų jau apgydytą išvežė į Lukiškes, kur galų gale uždarė bendroje palatoje su kitais tardomais ir kankinamais nuteistaisiais. Vieno vyresnio patyrusio partizano paklausiau, ką man daryti, nes slepiuosi, pasivadinęs svetimu vardu. O jis pasakė: „Slapstydamasis svetima pavarde nieko nelaimėsi, nes anksčiau ar vėliau būsi pastatytas akistaton su žmonėmis iš savo veikimo teritorijos ir kas nors būtinai atpažins.“ Tai mane įtikino netrukus pasisakyti savo tikrąjį vardą. Beje, vėliau ir teisme, ir etapuose, ir lageryje mane pristatydavo trimis pavardėmis: Juospaitis, jis ir Masiokas, jis ir Kliorys...“

Per teismą prokuroras reikalavo B. Juospaičiui skirti aukščiausią okupantų bausmę – sušaudymą. „Po teismo uždėjo antrankius ir išgrūdė į

mirtininkų vienetą Lukiškių kalėjimo rūsyje. Dar siūlė rašyti malonės prašymą, bet atsisakiau, nes niekuo nebuvau prasikaltęs. Maniau, kad viskas baigsis greitai, jau buvau susitaikęs su mirties bausme. Teismo metu advokato buvau atsisakęs; man net neleido užbaigti paskutinio žodžio, kuris skambėjo maždaug taip: didžiuojuosi kaip lietuvis patriotas, nes mane teisia okupan-

2019 m. Bronislovą Juospaitį jo namuose Panevėžyje aplankė tuometinis Lietuvos kariuomenės vadas gen. ltn. Jonas Vytautas Žukas.

tų valdžia, o ne lietuvių tauta...“ Po vienuolikos parų mirtininkų kameroje B. Juospaitis buvo nuvestas pas budintį karininką; šalia sėdėjęs civilis perskaitė Aukščiausiojo Teismo tribunolo nuosprendį sušaudymą pakeičiantį 25 m. lagerio be teisės grįžti atlikus bausmę.

B. Juospaitis kalintas Maskvos Krasnaja Presnia, taip pat Novosibirsko kalėjimuose, Dundiko, Kaerkano lageryuose, Gornyj lageryje Norilske, Oziorlage Irkutsko srityje. Į laisvę, kitaip nei didžioji dalis jo bendražygių, kuriems bausmės buvo sumažintos po Stalino mirties, B. Juospaitis išėjo tik 1966 metais. Grįžęs į Lietuvą iki 1996-ųjų dirbo Panevėžio autokompresorių gamykloje. Iki 1990 m. buvo nuolat stebimas KGB. 1990 m. atkurto Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio Vyčio apygardos vadas B. Juospaitis buvo Panevėžio politinių kalinių ir tremtinių choro „Likimai“ narys.

B. Juospaičio-Direktoriaus nuopelnai Lietuvai įvertinti Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro kryžiumi (1999 m.), Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių medaliu ir Lietuvos nepriklausomybės medaliu (2000 m.). 2018 m. jis apdovanotas Lietuvos kariuomenės 100-mečio medaliu, Lietuvos Respublikos Seime grupei partizanų, tarp jų ir B. Juospaičiui, buvo įteikta Laisvės premija. ■

RUSIJOS FEDERACIJOS GALIMYBĖS KOVOTI KOSMOSO PLATYBĖSE

2021-iesiems einant į pabaigą, Rusija įvykdė sėkmingą sistemos *Nudol* bandymą, kurio metu buvo numuštas palydovas. Tačiau *Nudol* – tai tik vienas iš daugelio pajėgumų, kuriuos Rusija turi siekdama užsitikrinti dominavimą kosmoso platybėse ir varžyti kitų valstybių veiklą jame.

MJR. DONATAS PALAVENIS

Karinių priemonių bandymai kosmose tęsiasi

2021 m. lapkričio 15 d. Rusija

atliko jau 11-ąjį priešpalydovinio ginklo, mobiliosios raketų sistemos *Nudol*, skirtos palydovams naikinti žemutinėje žemės orbitoje (angl. *LEO*), bandymą. *Nudol* raketų bandymai tęsiasi nuo 2014 m., o šis kartas buvo ypatingas tuo, kad raketa pataikė į taikinį, išsidėsčiusį 483 km atstumu nuo žemės. Taikiny – *Cosmos 1408*, neveikiantis, 2,2 tonos sveriantis palydovas, skirtas radijo šaltinių skleidimo vietai, veiklai ir kitoms detalėms nustatyti. Raketa ne tik sėkmingai sunaikino palydovą, bet ir sukūrė per 1 500 didesnių nei 10 centimetrų diametro nuolaužų debesį, kuris pasklido orbitoje.

Susidariusių nuolaužų debesis įprastai juda pirmine palydovo orbita. Dalis nuolaužų juda į aukštesnes orbitas, kitos leidžiasi į žemesnes. Laikui bėgant nuolaužų debesis plečiasi. Didžiausi gabalai orbitoje išlieka kelis metus, o mažesni per metus laiko patenka į žemės atmosferą ir sudega. Taigi šio palydovo sunaikinimo operacijos pasekmė – padidėjusi susidūrimo rizika *LEO*. Didėjant nuolaužų bei kitų kosmoso šiukšlių skaičiui, *LEO* gali tapti netinkama naudoti. Yra žinoma, kad per artimiausius keletą metų *LEO* pasipildys net 94 000 naujų palydovų. Didžiausia palydovų plėtra yra numatoma 547 km aukštyje, kur „SpaceX“ dislokuoja interneto paslaugas teikiančius *Starlink* palydovus. Nenuostabu, jei kai kurios *Cosmos 1408* nuolaužos ateityje pažeis keletą *Starlink* palydovų.

Verta paminėti, kad pasibaigus šaltajam karui šalys ir toliau darė bandymus naikinant palydovus *LEO*. Pirmoji tai padarė Kinijos Liaudies Respublika – 2007 m. susprogdino vieną iš savo meteorologinių palydovų 863 km aukštyje ir taip sukūrė per 3 000 nuolaužų. Vėliau 2008 m.

Kompiuteriu sukurtas raketos *Nudol* vaizdas

Jungtinės Amerikos Valstijos (JAV) sunaikino sugedusį žvalgybinį palydovą 240 km aukštyje, dėl to susidarė apie 400 nuolaužų. 2019 m. Indija sunaikino palydovą, išsidėsčiusį 300 km aukštyje, ir taip sukūrė dar 129 nuolaužas, kurios papildė *LEO*.

Turimi Rusijos pajėgumai kovai su palydovais

Rusija, panašiai kaip JAV ir Kinija, kosmosą vertina kaip vieną iš potencialių erdvių, kurioje vyks kova. Rusijos karinė doktrina pabrėžia, kad kosmosas yra svarbus šiuolaikiniam mūšiu ir svarsto, kaip išnaudoti turimas priemones kovai kosmose siekiant sumažinti JAV karinį efektyvumą. Rusija neseniai reorganizavo savo karines kosmoso pajėgas į naują organizaciją, apimančią kosmoso, oro ir priešraketinės gynybos pajėgumus. Rusijos ambicijos kosmoso srityje yra gana didelės, o paminėta sistema *Nudol* yra tik viena iš turimų priemonių sąrašo, kurį sudaro priartėjimo operacijos, tiesioginio poveikio prieš palydovus ir elektroninės kovos pajėgumai, nukreiptos energijos ginklai, kosmoso stebėjimo sistema ir kibernetinės priemonės. Dauguma šių priemonių

buvo vystomos ir demonstruojamos dar šaltojo karo metu, tad nenuostabu, kad sulaukus finansavimo jos yra „prikeliamos“ ir tobulinamos toliau.

Priartėjimo operacijos

Nuo 2010 m. Rusija vysto technologijas, reikalingas atlikti priartėjimo operacijas *LEO* bei geostacionarioje orbitoje (angl. *GEO*). Šios technologijos leidžia ne tik stebėti ir tikrinti, bet ir paveikti palydovus. Šiam reikalui yra vykdomos programos *Burevestnik*, *Nivelir* ir *Numizmat*. Numanoma, kad mažiausiai du Rusijos palydovai, esantys *LEO*, turi kinetinio poveikio priemonių rinkinius.

Tiesioginio poveikio priešpalydoviniai pajėgumai

Rusija šiuo metu vysto tris pajėgumus, kurie leistų atlikti tiesioginio poveikio prieš palydovus užduotis. Palydovai būtų naikinami kontaktiniu būdu, jiems skrendant *LEO* virš Rusijos teritorijos. Pirmasis pajėgumas, jau minėta balistinė raketa *Nudol*, paleidžiama nuo žemės. Numanoma, kad raketos *Nudol* veikimo aukštis 50–1 000 kilometrų. Pati raketų paleidimo sistema yra mobili, tačiau neturi mobilus radarą. Tikėtina, kad ateityje, bus išdirbta mobilioji taikymo, sekimo ir matavimo

technologija, leisianti pašalinti šį trūkumą ir įgalinti lankstesnę *Nudol* perdislokavimą. Antrasis pajėgumas – *Burevestnik*. Tai nuo naikintuvo paleidžiama raketa, galinti naikinti palydovus. Šis pajėgumas taip pat leidžia iškelti į orbitą mažuosius palydovus. Reikėtų pabrėžti, kad šaltojo karo metu Sovietų Sąjunga buvo galutinai išvysčiusi iš oro paleidžiamų raketų sistemą *Kontakt*, kuri buvo skirta palydovams, esantiems *LEO*, naikinti. Raketos, galėjusios pasiekti 1 500 km aukštį, buvo montuojamos ant naikintuvų *MiG-31D*. Iš viso buvo pagaminti 6 šio tipo orlaiviai. Laikui bėgant šio tipo naikintuvai buvo modernizuoti, juos pritaikant kitoms programoms vykdyti, pvz., viršgarsinio greičio iš oro paleidžiamoms raketoms *Kinzhal*. Nuo 2020 m. yra žinoma, kad modernizuoti naikintuvai *MiG-31B* taip pat yra išnaudojami bandant ir tobulinant *Burevestnik* programos metu išdirbtas raketas. Plesecko oro uoste vykstančių infrastruktūros plėtros darbų, skirtų *Burevestnik* programai, apimtys rodo apie Rusijos nusi- teikimą vystyti šią sistemą, kuri lemia

labai didelį netikėtumo faktorių, nes raketos gali būti paleidžiamos iš bet kurios vietos. Trečiasis pajėgumas – *S-500*, naujos kartos pati pažangiausia balistinių raketų gynybos sistema, taip pat galinti naikinti taikinius iki 600 km *LEO*. Manoma, kad iki 2027 m. Rusijoje bus dešimt batalionų, ginkluotų šia nauja sistema.

Rusijos elektroninės kovos pajėgumas

Rusija teikia didelį prioritetą elektroninės kovos pajėgumų vystymui bei jų integravimui į karinių operacijų vykdymą. Rusija turi daugybę taktinių sistemų, gebančių blokuoti GPS imtuvų vei-

kimą, trikdyti bepiločių orlaivių sistemų (BOS), valdomų raketų ir tiksliai valdomos amunicijos taikymo bei valdymo sistemas. Rusijos kariuomenė naudoja kelių tipų mobiliąsias elektroninės kovos sistemas, kurios leidžia trikdyti tam tikrose diapazonuose veikiančio palydovinio ryšio vartotojų terminalus. Manoma, kad Rusija turi ir pajėgumą, leidžiantį per stacionarias antžemines stotis trikdyti ryšių palydovus, esančius specifinėje erdvėje. Spėjama, kad Rusija kuria galingas, kosmose dislokuojamas elektroninės kovos platformas.

GPS signalo trikdymas

Rusija yra sukūrusi tiek stacionarias, tiek mobiliąsias sistemas, skirtas trikdyti GPS. Pirmojo tipo *Pole-21* GPS

MiG-31B ir raketa *Burevestnik*

S-500 kovinės parengties būseną.

trukdžių sistema yra naudojama stacionariems objektams apsaugoti. Rusija siekia sumontuoti apie 250 000 *Pole-21* įrenginių mobiliųjų telefonų bokštuose visoje šalyje. *Pole-21* tikslas – sumažinti užsienio BOS ir sparnuotųjų raketų tikslumą joms hipotetiškai veikiant Rusijos teritorijoje. Pranešama, kad sistemos *Pole-21* veiksmingumas apima 80 kilometrų. O mobiliosios GPS trukdžių sistemos yra sutelktos Rusijos kariuomenės elektroninės kovos padaliniuose. Daugeliu atvejų turimos sistemos yra gerokai didesnio pajėgumo, nei kad skirtos išskirtinai paveikti GPS signalą. Galima išskirti labiausiai paplitusias daugiavunkces elektroninės kovos sistemas *R-330Zh Zhitel* ir *Borisoglebsk-2*. Padaliniai, turintys *R-330Zh Zhitel* pajėgumą, veikia Rusijos motorizuotųjų šaulių brigados sudėtyje. Rusijos kariuomenė turi papildomai penkias elektroninės kovos brigadas, kurios gali paveikti priešinius kelis šimtų kilometrų nuotoliu.

Rusija taip pat kuria sistemas, leisiančias apsaugoti savo palydovus nuo elektorinės kovos trukdžių. Šiam tikslui 2021 m. buvo pradėta vykdyti *Tobol* programa. Rusija turi ne mažiau kaip 24 palydovus *GLONASS*, reikalingus kariniams tikslams. *GLONASS* naudojamas navigacijai, priešraketinei gynybai, vadovavimo bei kontrolės sistemoms.

Ryšių palydovų veikimo trikdymas

Rusija turi pajėgumus, galinčius paveikti gaunamus signalus iš palydovų, taip pat trikdyti signalus, siunčiamus į ryšių palydovus. Yra žinoma, kad šiuo metu turimos sistemos *R-330Zh Zhitel* gali trikdyti komercinio palydovinio ryšio sistemas *Inmarsat* ir *Iridium*. Ateinančių dešimtmetį Rusija yra nusiteikusi investuoti į pažangesnius elektroninės kovos ir ryšių trukdymo pajėgumus. Yra žinoma, kad kuriama sistema *Tirada-2S*, skirta trikdyti palydovines sistemas, o *Bylina-MM* – ryšių palydovų *Milstar*, *GBS*, *Skynet*, *Sicral*, *Italsat* ir *Sakura* signalus. Rusija taip pat vysto elektroninei kovai skirtą lėktuvą, į kurį veikiausiai bus montuojama sistema *Krashukha-4*, leidžianti ne tik kovoti su išankstinio įspėjimo

Sistema *R-330Zh Zhitel*

ir valdymo sistema (angl. *AWACS*), kitų orlaivių radarais, nutolusiais iki 300 km, bet ir paveikti palydovus, turinčius sintetinės apertūros radarus.

Trikdymo galimybė kosmose

Siekiant užtikrinti ryšio sistemų trikdymą kosmose, reikia didelio energijos šaltinio, tad pirmas žingsnis yra sistemų, galinčių užtikrinti reikiamos energijos tiekimą, kūrimas. Šiuo metu Rusija atlieka šios krypties tyrimus vykdydama du projektus: (*Ekipazh* ir *Plazma-2010*), kuriais siekiama sukurti naujos kartos branduolinius generatorius, gebančius užtikrinti energijos tiekimą elektroninės kovos priemonėms, išdėstytoms kosmose. Numanoma, kad šių sistemų pagaminamas energijos kiekis leistų trikdyti palydovus, esančius *LEO* ir *GEO*.

Nukreiptosios energijos ginklai

Rusija turi pakankamai žinių nukreiptosios energijos fizikos srityje ir jas išnaudoja kurdama įvairias lazerines sistemas bei jas pritaikydama karinėms reikmėms. Nukreiptosios energijos ginklai leidžia trikdyti, termiškai paveikti kai kuriuos palydovų sensorius

arba juos visiškai išvesti iš rikiuotės. Turimos technologijos, reikalingos antžeminėms lazerių sistemoms paveikti palydovus *LEO*, yra gerai išvystytos. Iššūkis išlieka išdėstyti tokio tipo ginklus kosmose dėl jų masės, nuolatinio eksploatacinių medžiagų bei energijos poreikio, nepakankamo taikinio atpažinimo bei sekimo sistemų išvystymo lygio. Yra neabejojama, kad nukreiptosios energijos ginklo išdėstymas kosmose būtų neabejotinas privalumas.

Lėktuve telpanti sistema

Šaltojo karo metu buvo bandomas modifikuotas transporto lėktuvas *IL-76*, kurio krovinių skyriuje buvo sumontuotas didelės galios lazeris. Vėliau su pertraukomis bandymai tęsėsi ir yra žinoma, kad 2009 m. tokio tipo lėktuvo lazeris akino orbitoje esantį Japonijos palydovą. Šiuo metu yra vykdomas naujas projektas *Sokol-Echelon*: modifikuotame lėktuve *IL-76MD-90A* yra sumontuota lazerinė sistema *ILK222*, kuri gali veikti skirtinga galia, tad palydovus gali būti akinamas arba pažeidžiami jo optiniai jutikliai. Yra mažai tikėtina, kad orlaivyje sumontuotas lazeris būtų pakankamai galingas siekiant neutralizuoti palydovą. Lazerinei sistemai veikiant aukštesniuose atmosferos sluoksniuose yra mažiau slopinamas

Lėktuvas IL-76MD-90A

lazerio spindulys bei mažėja jo sklaida, tačiau dėl orlaivio nestabilumo yra sunku tiksliai nukreipti ir išlaikyti lazerio spindulį.

Mobilusis lazeris *Peresvet* ir kitos galimybės paveikti palydovus nuo žemės

2020 m. į Rusijos kariuomenės arsenalą buvo priimta mobilioji lazerinio akinimo sistema *Peresvet*, kuri yra skirta nuslėpti tarpkontinentinių raketų *Topol-MR* judėjimą. *Peresvet* užduotis yra akinti BOS ir kosmose esančias žvalgybines sistemas. Yra manoma, kad, Rusijai atnaujinus savo optinio kosmoso stebėjimo sistemą *Krona*, būtų papildomai įgyta palydovų akinimo lazeriu galimybė. Šiuo metu Rusijoje veikia devynios stotys, kuriose yra naudojamos lazerinės sistemos, leidžiančios išmatuoti nuotolį iki dangaus kūnų. Nors tai nėra jų paskirtis, stotys gali būti pritaikytos ir naudojamos palydovams akinti. Yra manoma, kad Rusija ir be kritinės karinės infrastruktūros gali nesunkiai

sukurti ir išdėstyti lazerinių stočių, gebančių akinti palydovus ir kitas ore kabančias stebėjimo sistemas, tinklą.

Kosmose dislokuojamos lazerinės sistemos

XX a. 8 dešimtmetyje tyrėjai vystė didelio galingumo kosminius lazerius, skirtus priešpalydovinėms užduotims vykdyti. Buvo parengta 80 tonų sverianti eksperimentinė platforma *Skif-DM*, turinti vieno megavato anglies dioksido lazerį. Šios sistemos paleidimas į kosmosą 1987 m. buvo nesėkmingas ir raketa *Energia* kartu su eksperimentiniu lazeriu nukrito į Ramųjį vandenyną. Didelės galios kosminio lazerio sukūrimas ir jo paskesnis valdymas yra didelis technologinis iššūkis. Norint lazeriu akinti ar naikinti palydovus, reikia sukurti didelę galią. Tam gali būti pasitelktas cheminis arba kietojo kūno

lazeris. Kad cheminis lazeris veiktų ilgiau nei kelias sekundes, reikia didelės cheminių medžiagų saugyklos. Be to, proceso metu išleidžiamos išmetamosios dujos sukelia erdvėlaivio stabilumo problemą. Kietojo kūno lazeriui reikalingas didelis elektros pajėgumas, kurį galima būtų gauti tik iš labai didelės saulės baterijos. Tokiu atveju palydovas būtų lengvai pažeidžiamas ir atsekamas. Šiuo metu nėra jokių įrodymų, kad Rusija ketina atnaujinti senąsias kosmose dislokuojamų lazerinių sistemų programas ar kurti naujas.

Rusijoje veikianti kosmoso stebėjimo sistema

Rusijos situacijos išmanymo kosmose pajėgumai buvo sukurti šaltojo karo metais, tačiau nuo 2000-ųjų pradžios dalį pajėgumų imta modernizuoti. Siekdamą išplėsti savo žinias apie dangaus kūnus, Rusija taip pat bendradarbiauja su civilinėmis kompanijomis bei moksliniais institutais visame pasaulyje. Specialistai mano, kad Rusija turi *LEO* esančių kosminių objektų katalogą, kuris nusileidžia *JAV* surinktiems duomenimis, taip pat unikalų bei labai patikimą *GEO* ir elipsinėje orbitoje (angl. *HEO*) esančių kosminių kūnų katalogą. Rusijos kosmoso stebėjimo sistema susideda iš kelių radarų, kurių pakirtis įspėti apie raketas, ir specialių antžeminių elektrooptinių teleskopų. Rusijos nuo seno turimi radarai *5N15*

Sistema Krashukha-4

armyrecognition.com, globalsecurity.org, aviationvoice.com, debka.com, caspiannews.com, thespacereview.com, wikimedia.org nuotr.

Dnestr, *Dnestr-M*, *Dnepr* yra keičiami į *Voronezh-DM* ir *Voronezh-VP* tipo radarus, tikėtina, gebančius aptikti futbolo kamuolio dydžio objektus 8 000 m atstumu ir vienu metu sekti iki 500 objektų. Planuojama, kad antžeminiai radarų pakeitimo darbai bus baigti iki 2022 metų. Komplexas *Okno*, esantis Tadžikistane, yra skirtas kosminiams objektams aptikti 120–50 000 km aukštyje. Šį kompleksą sudaro dešimt elektrooptinių teleskopų, išdėstytų dviejose grupėse po 4 ir 6 teleskopus. Papildomai kompleksas yra naudojamas siekiant perduoti signalus Rusijos civiliams palydovams. Kaip jau buvo minėta, Rusija taip pat turi vieną radijo optinį kompleksą *Krona*, kuris radaru

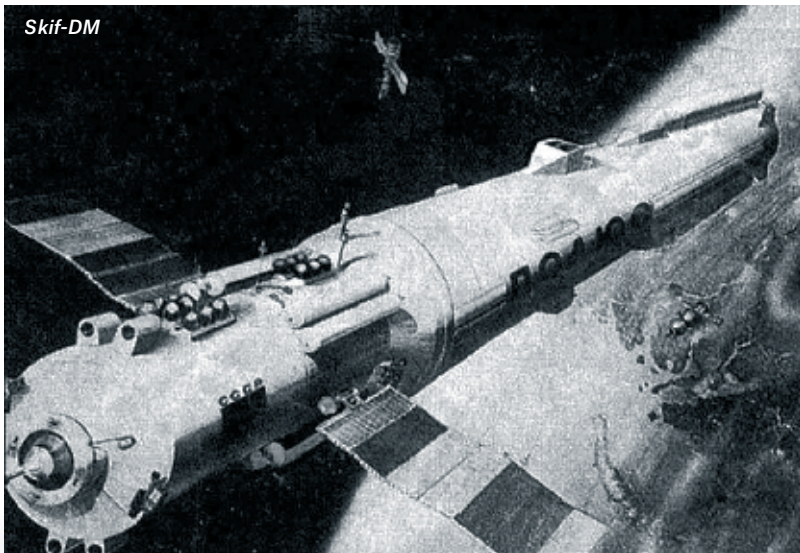
ir optiniais jutikliais gali sekti, vaizduoti ir apibūdinti kosminius objektus. Šiuo metu Rusijoje yra statomas dar vienas kompleksas *Krona-N*. Žinoma, kad ji naujina keturis esamus radioelektroninių jutiklių kompleksus bei stato observatoriją, leisiančią stebėti kosminius objektus poliarinėse orbitose.

Kibernetinė sauga kosmose

Tikėtina, kad bent keletas šalių, įskaitant Rusiją, turi kibernetinius pajėgumus, kurie gali būti panaudoti prieš kosmines sistemas. Šiuo metu apie tokius įvykius viešų duomenų nėra.

Papildomai reikėtų atkreipti dėmesį, kad vis daugiau nevalstybinių veikėjų aktyviai tikrina komercines palydovines sistemas ir atranda kibernetinių spragų. Tai rodo, kad kosminių sistemų gamintojai vis dar nesugeba užtikrinti reikiamo kibernetinės saugos lygio. Kibernetinės atakos metu gali būti stebima veikla, pavagiami duomenys, užblokuojamos sistemos bei valdikliai, palydovas gali būti nukreipiamas nuo kurso, atsukamas į saulę, priverčiamas susidurti su kitu palydovu, taip pat gali būti padaroma žala antžemeinei infrastruktūrai. Kibernetinėms atakoms nereikalinga fizinė prieiga, be to, sunku identifikuoti tikruosius kibernetinės atakos vykdytojus, o tai gali išprovokuoti bereikalingą konfrontaciją. Kibernetinių atakų vykdytojams didelių investicijų nereikia, tad ir toliau pavieniai mėgėjai bei privačios organizacijos bandys „nulaužti“ kosmines sistemas ar antžeminę infrastruktūrą. Be abejo, didžiosios valstybės gali naudoti kibernetines atakas kosmose, bet specialistai mano, kad jų naudojimas turėtų būtų sinchronizuotas kartu su kitų kinetinių priemonių panaudojimu kosmose ar ant žemės siekiant vienokių ar kitokių tikslų.

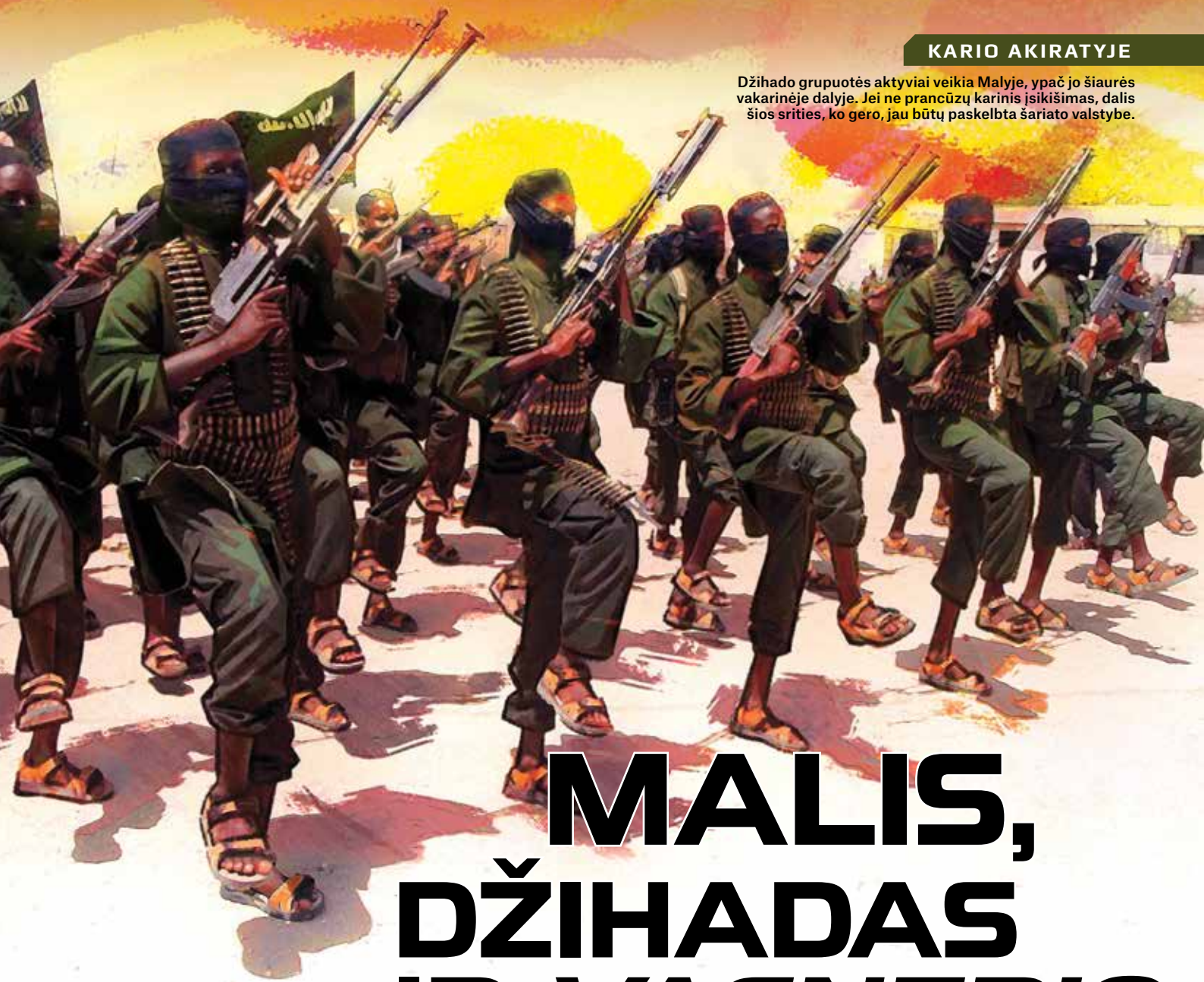
Nuoširdžiai dėkoju dr. Gediminui Moliui ir mjr. Andriui Bivainiui už vertingas pastabas rengiant šį straipsnį. ■

Voronezh-DM radaras

Džihado grupuotės aktyviai veikia Malyje, ypač jo šiaurės vakarinėje dalyje. Jei ne prancūzų karinis įsikišimas, dalis šios srities, ko gero, jau būtų paskelbta šariato valstybe.

MALIS, DŽIHADAS IR VAGNERIO FANFAROS

GUSTAVAS ŠTRIMAS

Ką žinote apie Malį? Jei saky-
site, kad tai dar viena Afrikos šalis, kuri pati nesugeba susitvarkyti
su savo problemomis, atsakymas bus teisingas. Pokolonijinė vals-
tybė, kurioje gausu gamtinių išteklių, bet mažai stabilumo – tai
Juodojo žemyno žanro klasika. Toliau idealus šio siužeto vystymas
paprastai turėtų vykti taip: tarptautinės bendrijos sprendimu, kri-
zės suvaldymo imasi tarptautinės pajėgos, kurios galiausiai stabi-
lizuoja padėtį. Malyje viskas vyksta būtent taip, ir jau bemaž devy-
nerius metus tikimasi laimingos istorijos pabaigos.
Bet, atrodo, šioje istorijoje atsirado netikėta atomazga, ir situacija
netrukus gali labai stipriai pasikeisti.

Dramatiško dešimtmečio link

Tiksliau, situacija keičiasi jau dabar. Ir veikiausiai ne į gerąją pusę. Iš pradžių – šiek tiek konteksto.

Formaliai Malio Respublika nėra kažkuo išsiskirianti iš savo kitų vakarinės Afrikos kaimynių. Labiau tik į akis krenta jos keista smėlio laikrodžio formos konfigūracija. Didoka šalies teritorija yra savotiškas tiltas tarp arabiškosios ir juodosios Afrikos žemyno dalių. O šios etniniu požiūriu skirtingos grupės savo ruožtu susiskaidžiusios dar į smulkesnes atskiras tautėles ir gentis, gyvenančias plote, kurį kažkada valdė Prancūzija. Kad labiau įsivaizduotume: Malio teritorijoje apie keturiasdešimt įvairių šnekamųjų kalbų ir dialektų.

Velnias slypi detalėse, o tokiose ir yra užkoduotos dabartinio Malio problemos. Tiesa, du dešimtmečius (1992–2012 m.) Malis galėjo būti sėkmės ir stabilumo pavyzdys kaimyninėms šalims. Bet yra savų minusų: išstętos komunikacijos, etnis ir ekonominis nevientisumas – ir valstybės valdymas tampa komplikuoatas. Nedaug trūksta, kad ši šalis skiltų perpus per pačią siauriausiąją savo dalį ar per vos siauriau jos tekančios Nigerio upės vagą, – būtent ten eina pagrindinė riba, atskirianti klajokliškas tuaregų gentis, jau kuris laikas siekiančias savo valstybingumo.

Padėtis ypač paastrėjo 2012 m. pradžioje: Malio vyriausybė prarado nemažos šiaurinės teritorijos kontrolę – vakariniuose jos regionuose tuaregų judėjimas už Azavado išlaisvinimą paskelbė nepriklausomybę. Po karo Libijoje į Malio šiaurę papildomai plūstėlėjo ginklų ir kovotojų... ir dar islamo fundamentalizmas. Radikalūs islamistai, susikoncentravę daugiau šiaurės vakarų dalyje, steigė savo grupeles, šios savo ruožtu persitvarkydavo, jungėsi, keitė pavadinimus, nuo globalaus persimesdavo link lokalaus džihado idėjų...

Galiausiai įtakingesnėmis grupuotėmis šiauriniame regione tapo „Islamo ir musulmonų pergale“ (*Jama'at Nasr al-Islam wal Muslimin, JNIM*), savotiška „Al-Qaeda“ Šiaurės Afrikoje atšaka,

o kita radikali grupuotė „Ansar ad-Din“ (liet. „Tikėjimo šalininkai“) netgi stojo prieš buvusius sąjungininkus tuaregus ir pradėjo užtikrintai užimti Azavadą.

Nuo šariato įsigalėjimo regioną išgelbėjo tik prancūzų karinis įsikišimas – operacija „Serval“, iki šiol karybos teoretikus tebežavinti savo greičiu, sąveika ir efektyvumu.

Tačiau nuslopinti – dar nereikia dominuoti, ir didžiulė šiaurinė Malio dalis tebebuvo menkai kontroliuojama...

Jungtinės Tautos kimba į darbą

2013 m. balandžio 25 d. Jungtinių Tautų (JT) Saugumo Taryba priėmė sprendimą stabilizuoti padėtį Malyje. Misija pavadinta MINUSMA (pranc. *Mission des Nations Unies au Mali*). Liepos 1-ąją išpūdingo dydžio – 6 000 karių – pajėgos pradėjo vykdyti užduotis, o su laiku bendras MINUSMA dalyvių skaičius turėjo padidėti dar kone trigubai. MINUSMA laikoma trečia pagal dydį vykdyta JT misija, maža to, prie taikdarių prisidėjo dar ir atskira Europos Sąjungos (ES) mokymo misija (sutr. angl. *EUTM Mali*),

neskaitant dalies prancūzų pajėgų (apie 5 000 karių), dalyvaujančių karinėje operacijoje „Barkhane“, kuri apėmė ir dalį Malio.

Apie tarptautinį kontingentą kai kurie šio straipsnio skaitytojai žino ne iš nuogirdų, nes patys ten dalyvavo. Pagal Lietuvos Respublikos Seimo mandatą leistini mūsų šalies karių ir civilių skaičiai misijose MINUSMA ir „EUTM Mali“ atitinkamai iki 50 ir iki 11. Lietuvos kariai daugiausia užtikrina karinės bazės apsaugą, o misijoje Malyje jau dalyvavo apie 400 lietuvių.

Beje, po džihado grupuočių išpuolių 2015 m. Prancūzijos vyriausybė nuolat prašė papildomos ES narių pagalbos arba Artimuosiuose Rytuose, arba Afrikoje.

Pavojai

Su kokiomis rizikomis misijoje susiduria kariai? Šiaurinė Malio dalis apima ir Sacharos dykumą, tad jau pati gamta ir klimatas čia yra iššūkis. Milžiniški plotai vilkina logistiką, apsunkina kai kurių operacijų fazių vykdymą. Partizaninį karą vykdančios grupuotės moka pasinaudoti šiais ypatumais savo labui. Ilgi,

Malis. Didelė teritorija, etnis susiskaidymas – veiksniai, lemiantys šios valstybės nestabilumą.

Į JT operaciją Malyje MINUSMA įsitraukė ir Lietuvos kariuomenės Krašto apsaugos savanorių pajėgų kariai.

MINUSMA

per neapgyvendintas vietas vedantys keliai palankūs pakelės minoms įtaisyti, retai išsimėčiusiose gyvenvietėse patogu organizuoti staigius išpuolius, per juos žūva ne tik kariai, bet ir taikūs gyventojai. Islamistai taiko ir jau kitur išbandytas ir pamėgtas taktikas: staigius blokpostų ir bazių apšaudymus, vairuotojų savizudžių atakas.

Pirmaisiais misijos metais teroristinių išpuolių pagausėjo. Tai buvo susiję ir su dar vienos naujos džihadą propaguojančios organizacijos „*Al-Mourabitoun*“ (liet. „Sargybiniai“) veiklos suaktyvėjimu. Vienaakio alžyriečio berbero, savo džihadą karjerą pradėjusio dar 1991 metais Afganistane, vadovaujama grupuotė sėjo paniką prancūzakalbėse Afrikos valstybėse: 2013 m. paėmė 800 įkaitų verslovėje Alžyre, 2015 m. užėmė viešbutį „Radisson Blu“, kuriame tuo metu viešėjo 170 svečių, kitais metais paėmė tiek pat įkaitų Burkina Faso sostinės viešbučiuose ir įvykdė išpuolį Dramblio Kaulo Kranto kurorte. 2017 m. „*Al-Mourabitoun*“ niūriai pagarsėjo savo savizudžio ataka: Malyje,

Gao mieste esančios karinės bazės teritorijoje sprogęs savadarbis užtaisais nusinešė 77 gyvybes.

Kelios paminėtos grupuotės – ne vieningos. Malyje veikia netgi „etninės“ islamistų grupuotės, propaguojančios vietinio džihadą idėjas. Pavyzdžiui, „Masinos išlaisvinimo frontas“ vienija beveik vien fulbių tautelės narius, o savo akcijas vykdo centrinėje Malio dalyje esančioje Mopti provincijoje.

2017 m. kovą visos įtakingesnės radikalaus islamo grupės susivienijo į organizaciją „*Nusrat al-Islam*“ (liet. „Islamo pergalė“) ir kibo į darbą su dar didesniu įkarščiu.

Nuo 2013 m. vidurio iki 2021 m. vidurio Malyje žuvo apie 240 taikdarių, beveik dvigubai daugiau misijos dalyvių (karių ir civilių darbuotojų) buvo sužeisti.

Islamistų įvaldyta teroro politika ypač žiauri vietinių gyventojų atžvilgiu – 2019–2020 m. užregistruota apie 400 suplanuotų užpuolimų atvejų, kurių metu žuvo per 1 100 taikių gyventojų. Šalis pavargo.

Nuokalnė

2020 m. rugpjūčio 18 d. įvyko tai, kas dar labiau sukrėtė šalies gyvenimą. Karinio perversmo metu buvo nušalintas prezidentas Ibrahimas Keita. Jį, pasiskelbęs laikinuoju prezidentu, pakeitė buvęs gynybos ministras Bah N'dau. Dėl laikinumo jis neklydo: po dešimties mėnesių B. N'dau irgi buvo nuverstas, o naujuoju prezidentu tapo 38-erių pulkininkas Assimis Goita. Laikinuoju jis, ko gero, pasiskelbė tik dėl akių veikiausiai nutaręs ilgam pasilikti poste. Grasinimai sankcijomis jo nepaveikė – valdžia *de facto* perėjo į karinės chuntos rankas, o konstitucinė demokratija liko tik deklaracijose.

Po visų sukrėtimų daliai periferijoje gyvenančių maliečių tvarka, kurią nustatė islamistai, pasirodė netgi mažesnis blogis, palyginti su korumpuotais vyriausybės paskirtais valdininkais ir nebeaiškiu rytojumi...

Būtent po šios perversmų virtinės it perkūnas trenkė dar viena žinia: prancūzai prakalbo apie karinės pagalbos mažinimą. Liepą tą oficialiai patvirtino

Prancūzijos prezidentas Emmanuelis Macronas: paskelbė, kad iki metų pabaigos prancūzų pajėgos apleis dalį savo bazių ir perleis jas Malio kariuomenei. O ji, žinoma, labiau tinkama pučams, bet ne planingoms karinėms operacijoms rengti...

Toks sprendimas asocijuojasi su Jungtinių Amerikos Valstijų (JAV) karių išvedimo iš Afganistano precedentu. Ta pati kova prieš radikalų islamizmą, laimėjimai, padėties palaikymas... ir pasitraukimas.

Tačiau yra ir skirtumų, kurie verčia nuogausti dėl Malio net labiau, nei dėl Afganistano virtimo Islamo Emyratu.

Pabandykime pasiaiškinti, kas verčia taip manyti.

Užuomina: Joe Bideno žinia apie JAV pasitraukimą uždegė žalią šviesą talibams. E. Macrono išsakyta pozicija, ko gero, tapo signalu daug stambesniai pasaulio politikos žaidėjui...

Kuo gi dėtas „tankų biatlonas“

Pamaskvė, Alabino poligonas. Orą drebina tankų variklių riaumojimas – vyksta „tankų biatlonas“ konkursas: savotiškas karinių varžybų ir šou derinys.

Žiūrovų dėmesį patraukia pirmąsyk jame dalyvaujantis ekipažas su Malio vėliava. Kažkas prasitaria, neva debiutantų komanda – iš tikro tai maliečiai, šiuo metu studijuojantys Omsko autošarvuotosios technikos institute.

O iš tribūnos juos stebi Malio gynybos ministras Sadio Camara, į Maskvą atskridęs prieš kelias dienas, rugpjūčio 25-ąją. Formaliai jis atvyko su vizitu į tarptautinį karinės technikos forumą „Armija 2021“.

Dar ne taip seniai šis žmogus buvo panašus į tuos maliečius tankistus. Niekam nežinomas Malio karininkas. Kaip ir dabartinis šalies vadovas Assimis Goita. Žinomais jie tapo po

to, kai įvykdė perversmą. Prieš pučą S. Camara mokėsi kariniuose kursuose Rusijoje, o grįžęs prisidėjo prie sąmokslininkų. Ko gero, techninėmis pučo vykdymo detalėmis rūpinosi būtent jis.

Šiame kontekste labai įdomiai atrodo ir S. Camara pažintys: jis gerai sutaria su kaimyninės Gvinėjos pulkininku Mamadi Doumbia – tokiu pat perversmininku ir ne mažesniu Maskvos draugu. O ir pastarojo nuverstas Gvinėjos vadovas Alpha Condé vienas iš pirmųjų pripažino perversmą Malyje, taip legitimuodamas A. Goita ir jo komandą kaip teisėtus šalies šeimininkus. Šiam Gvinėjos žingsniui Rusija labai pritarė. Ir tai turbūt nenuostabu, žinant, kad politiniu konsultantu ten dirbo labai įdomi asmenybė – Viktoras Bojarkinas, buvęs karinis diplomatas (pagal nutylėjimą – žvalgybininkas), gynybos politikos tarybos narys, labai glaudžiai susijęs su Rusijos kariniu-pramoniniu kapitalu ir jo plėtra.

Malio ekipažas 2021 m. „tankų biatlonas“ konkurse. Kaip tik po jo Rusija atvirai prašneko apie „nesavanaudišką pagalbą“ šiai Afrikos šaliai.

Po paskutiniojo perversmo Malyje „netikėtai“ kilo neapykanta JT misijai, sustiprėjo antiprancūziškos nuotaikos. Vietoj jų atsirado didi meilė Rusijai. Teigiama, kad ši informacinė kampanija neapsiejo be rusų finansinio ir politinio viršūnių įsikišimo...

Virš Alabino tyro dyzelio ir parako kvapas. „Tankų biatlono“ rungtys baigtos. Maliečių tankistų komanda užima paskutiniąsias vietas, bet, ko gero, gynybos ministrui tokia smulkmena ne itin rūpi. Jis turi svarbesnių reikalų.

„Broliai per amžius“

Ne pirmąsyk Rusijoje viešintis S. Camara – vakar kursantas, šiandien ministras – turėjo ką aptarti dėl ateities. Toliau viskas vyko taip, kaip aprašė

nuvainikuotas klasikas Petras Cvirka savo lozunginėje „Brolybės sėkloje“: „Mums broliai visos tautos! SSRS priglaudžia negrus!“

Į Maskvą viena po kitos plūstelėjo Malio delegacijos.

Spalio 13–15 d. Kremliuje lankėsi Malio šachtų, energetikos ir vandens resursų ministras. Vizitas buvo produktyvus: po trijų dienų Rusijos vyriausybė pareiškė skirianti Maliui humanitarinę pagalbą, kurios ekvivalentas – 2 mln. JAV dolerių. Maliui – tai daug, Rusijai – smulkmena.

Lapkričio 11 d. Maskvoje vyko aukščiausio lygio Rusijos ir Malio užsienio reikalų ministrų susitikimas. Pranešta, kad pagrindinis jo tikslas – ekonominis bendradarbiavimas. Tačiau Malio užsienio reikalų ministerijos galva Abdulajus Diopas iškart perėjo prie reikalo esmės: „Daugiau nei 80 procentų mūsų ginkluotės – rusiška. Tūkstančiai mūsų karininkų mokėsi Rusijos akademijose. Kaskart, kai mūsų šalis atsidurdavo sunkioje situacijoje, Rusija visada buvo šalia, padėdavo ir palaikydavo.“

Dabar mes esame tokioje sudėtingoje, nepaprastoje situacijoje, ir dėl to galime kreiptis į savo draugus pagalbos.“

Kitaip tariant, buvo paprašyta karinės paramos, o kitą dieną A. Diopas detalizavo, kuo galėtų už ją atsilyginti: „Kalnakasybos sektoriuje, žinoma, Malis pasižymi geru naftos išteklių potencialu, kuris dar nėra vystomas, o Rusija šiuo metu šioje srityje lyderė. Taip pat tikimės, kad dėl savo patirties ir turimų technologijų Rusija gali padėti ir žvalgant kitas naudingas iškasenas.“

Pasiūlymas buvo aiškus. Atsakymas neužtruko.

Veikiai pasirodė Rusijos užsienio reikalų ministerijos pranešimas. „Maskva nusiteikusi plėtoti kompleksinį bendradarbiavimą su Malio Respublika, – buvo dėstoma jame. – Susiklostė draugiški, pasitikėjimo verti santykiai, ir mes ketiname aktyviai juos plėtoti prekybos, ekonomikos, investicijų, karinės techninės, taip pat švietimo, mokslo ir kultūros srityse.“

„<...> ir kultūros“, – apie kultūrinį bendradarbiavimą Malio ministras net nekalbėjo, bet rusų diplomatai žino: perskaičiusi pranešimą spaudai, auditorija labiausiai atsimena paskutinįjį jame minimą akcentą...

O tuo metu Malyje

Vykstant derybų maratonui Maskvoje, prancūzų pajėgos, kaip ir buvo žadėjusios, ėmė palikti savo karines bazes. 2021 m. spalio 15 d. logistinis konvojus išvyko iš bazės Kidalyje, dislokacijos vietoje liko tik nedidelis prancūzų specialiųjų pajėgų padalinys. Lapkričio 15 d. apleista bazė Tesalite.

Kartu prasidėjo įdomūs dalykai. Prancūzų karines kolonas pradėjo blokuoti civiliai gyventojai.

Šalį kontroliuoja įvairios įtakos grupės – nuo vyriausybinių pajėgų iki tuaregų separatistų bei musulmonų fundamentalistų.

jai. Gyvenvietėse susitelkusios minios protestuotojų trukdė technikai važiuoti. Juos išvaikė vietinė policija, bet planuotas kelionės laikas dėl šių incidentų pailgėjo dvigubai. Kilus neramumams, pasklido gandai apie užmuštus protestuotojus.

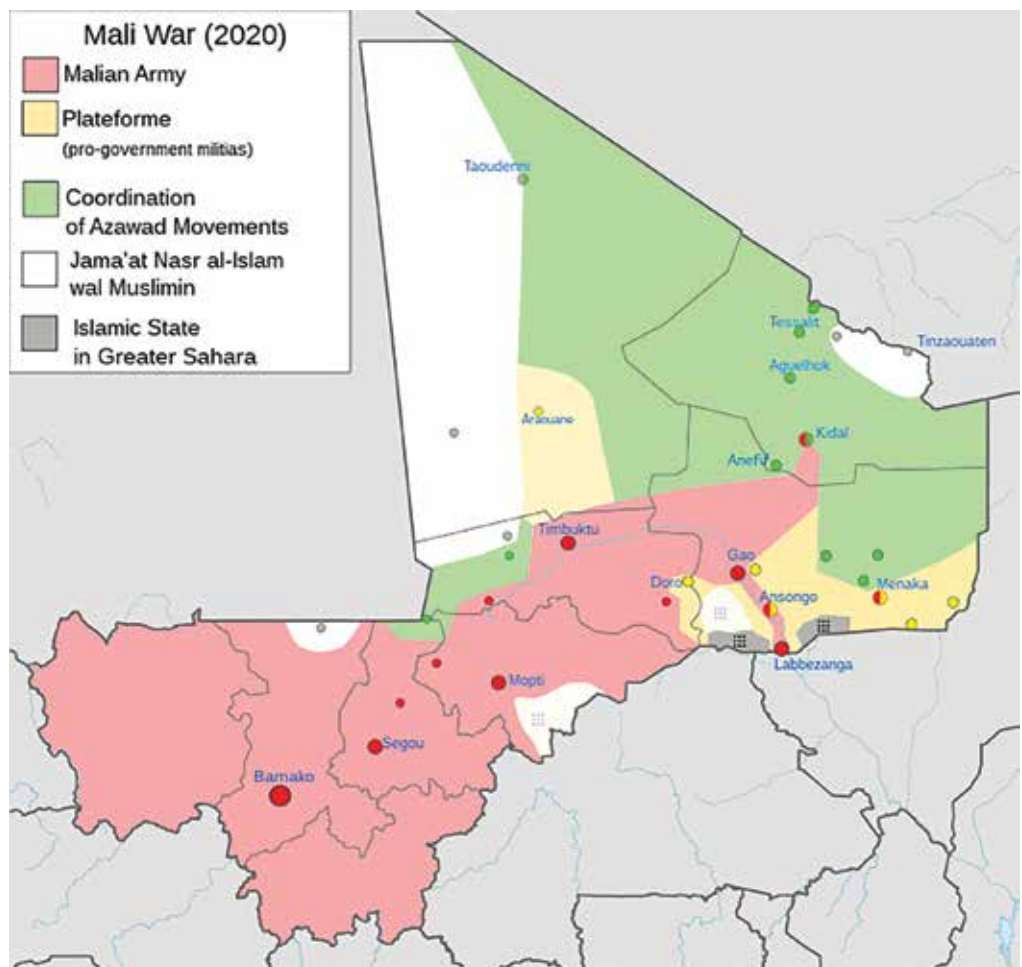
Tuo pat metu prasidėjo įvairios demonstracijos kituose miestuose: vietiniai gyventojai laikė antiprancūziškus transparentus, o minioje plaukštėsi ne tik nacionalinės, bet ir Rusijos vėliavos. Kažkas netgi laikė plakatą, parašytą kirilica: „Putinai, padėk!“ Vaizdas, atmetus Afrikos kraštovaizdį, iš esmės niekuo nesiskyrė nuo 2014 m. Donbaso, tik šachtininkai Rytų Ukrainoje buvo mažiau įdege...

Beje, visaliaudinės valios koziris – tokia sena schema, kad apie tai mes ir patys žinome. O jei nežinome, pasiklausinėkime senelių apie 1940-ųjų laikus.

Sparčiai kintanti situacija patraukė ir Rusijos žiniasklaidos dėmesį: prancūzai pradėti vadinti Malio okupantais,

kurių įtakos metodai pasenę, o interesai – grobuoniški, JT kariai apkaltinti teroristų apmokymu. Rusijos užsienio reikalų ministro Sergejaus Lavrovo išsakytą tezę, kad maliečiai turi teisę patys pasirinkti partnerius, suskubo įdvasinti geopolitikas Aleksandras Duginas: „Mitinguose Malyje galima išvysti netgi Rusijos vėliavas. Liaudis reikalauja, kad naujoji vyriausybė kuo greičiau kreiptųsi į mūsų šalį. Daugiapoliame pasaulyje Rusijai atsirado šansas ateiti į Afriką su visiškai nauja misija. Rusija neturi kolonijonės istorijos Afrikoje. Ir tradiciniai Maskvos ryšiai su Afrikos valstybėmis ir jų antikolonijoniais judėjimais ilgi ir iš esmės teigiami. Pats laikas Rusijai ateiti į Malį. Su pagarba jos senai istorijai, kultūrai, identitetui. Be jokios užuominos ir žiūrėjimą iš aukšto ar klatingus ketinimus.“

Beje, pagal chronologiją sunkoka net atsekti, kas pasirodė pirmiau: demonstracijų nuotraukos ar šis Duginos pasisakymas.

„Gamta nemėgsta tuštumos“

Dar paskutinėmis rugpjūčio dienomis – kaip tik, kai Malio gynybos ministras pamaskėje stebėjo tankų viržus – rusiškuose socialiniuose tinkluose pasirodė įdomūs skelbimai. „Kažkas spės, o kažkam keletą mėnesių teks laukti naujos atrankos“, – ragino registruotis aiškiai neįvardytam „darbui“ grupės „Apsauga/ Kursai/Vakansijos/PKK“ administracija.

„O kur šįkart dirbsime?“ – pasidomėjo vienas vartotojas. „Pats susiprotėk!“ – kažkas atsakė jam komentare.

Po skelbimu buvo asociatyvioji nuotrauka – ginkluota juodaodžių grupė. Ir sąlygos: atlyginimas nuo 150 tūkst. rublių plus premijos ir priedai už rizikas, uniforma, pragyvenimas ir maitinimas darbdavio sąskaita... Išvardyti ir apribojimai: kreiptis negali išsiskolinę, teisti, turintys priklausomybių ir kai kurių sveikatos problemų... taip pat asmenys, gimę Gruzijoje ar Ukrainoje, įskaitant Donecko ir Luhansko gyventojus (ši detalė, tarp kitko, sukėlė kai kurių vartotojų susierzinimą).

Prancūzų kariai, palikdami Timbuktū, perdavė maliečiams simbolinį raktą. Ar Malio laukia panašus scenarijus kaip Afganistano?

Lapkričio antrojoje pusėje Bamake nusileidęs sunkusis strateginis transporto lėktuvas *An-124-100*, pakeliantis 150 t krovinį, atgabeno draugystės išsiilgusiai Malio liaudžiai didelę partiją šaudmenų, o to paties mėnesio gale pri-

statė dar ir keturis karinius transporto sraigtasparnius *Mi-171*.

Bet... yra vienas „bet“.

Gali būti, kad visa šia siunta naudosis ne patys maliečiai...

Vagnerio grupės nariai apmoko Malio karių. 2021-ųjų gruodis.

Ar tai buvo verbavimas į Malį? Po poros savaičių pradėjo aiškėti, kad taip. Reaguodamas į naujieną Prancūzijos užsienio reikalų ministras pareiškė: „Tai visiškai nesuderinama su mūsų kariniu buvimu čia.“ Estijos gynybos ministras teigė, kad jo šalies kariškiai paliks Malį, jei jame pradės veikti rusų samdiniai. Panašią poziciją išsakė ir vokiečiai.

Rusijos užsienio reikalų ministerija atkirto: taip, Malio vyriausybė esą kreipėsi į privačią karinę kompaniją, nes, kaip matyti, Prancūzija čia norinti geroai sumažinti savą karinį kontingentą, o su teroristais juk kažkas turi kovoti?

Nors Kremliaus atstovas spaudai Dmitrijus Peskovas rugsėjo viduryje tradiciškai užtikrino, kad „rusų kariškių Malyje nėra“, tuo ne itin kas patikėjo.

O tuo metu verbavimas tęsėsi: ieškomi prancūzų kalbos vertėjai, paramedikai ir medikai, išminuotojai, bepiločių orlaivių operatoriai, netgi virėjai. Iš viso į Molkino poligoną bendram parengimui turėtų būti surinkta apie 1 000–1 500 žmonių.

„Vagnerio grupė anksčiau pasireiškė

Sirijoje ir Centrinės Afrikos Respublikoje (CAR), vykdydama nusikaltimus ir prievartą, kuri niekaip nesprendžia problemų“, – toks buvo Prancūzijos užsienio reikalų ministerijos vertinimas.

Iš tikrųjų, prieš kurį laiką CAR buvo užfiksuoti rusakaliai samdiniai, vietinis gynybos ministras netgi pozavo su marškinėliais, ant kurių puikavosi užrašas *Je suis Wagner*, o patys rusai ne tik sukūrė filmą apie savo „karinių turistų“ žygdarbius, bet ir pastatė jiems paminklą šioje valstybėje.

Panašūs siekiai susiję ir su Malium. Sprendžiant pagal šaltinius, bendra Rusijos interesų suma čia kol kas siekia apie 100 mln. dolerių. „Apsaugos darbuotojų“ dalis joje, kaip praneša leidinys *„Jeune Afrique“*, įvertinta maždaug 9 mln. dolerių. Tai, rodos, gana proporcingas santykis. Rusiją domina ne tik įtaka Afrikoje, bet ir jos išteklių (pvz., Gvinėjoje, kur gausu aliuminio rūdos, bando išvirtinti rusiško kapitalo korporacija „Rusal“), o Malis turtingas naftos. Ir ne tik naftos, bet dar ir urano bei renio (itin svarbus raketų pramonėje) ten gausu.

Bet, be abejo, Rusijos vyriausybė lieka tyra it krištolas. Jos diplomatai gūžčioja pečiais: esą tai tik paties Malio teisė pasirinkti paslaugų tiekėją. „Dėl privačių karinių kompanijų fenomeno – mes neturime jokių sąsajų su šiomis struktūromis, įsteigtomis Rusijos piliečių. Kontraktus jie sudaro savarankiškai. Jei tokios sutartys sudaromos su teisėta suverenios valstybės valdžia, tai nesuprantu, kas čia gali būti neigytavaus“, – tarstelėjo Rusijos užsienio reikalų ministerijos galva, lyg padėdamas tašką šioje istorijoje.

Bet sprendžiant iš kompleksiskumo, įsitraukimo mastų, kryptingo informacinio palaikymo, ir, be abejo, daugelio keistų „sutapimų“, lydinčių Malio kampaniją, – tai įmanoma toli gražu ne privataus sektoriaus galimybėmis. Jei Vakarų valstybėms užjūrio kolonijų laikotarpis baigėsi prieš gerą pusamžį, tai nemažai daliai Afrikos veikiausiai dabar baigiasi pokolonijinis etapas – ši žemyną dalinasi du naujieji stambūs kolonizatoriai Kinija ir Rusija. Afrika joms – ir išteklių aruodas, ir karinis poligonas, ir geopolitinių planų dalis. ■

„AŠ IŠ SAVO ŽEMĖS NĖ ŽINGSNIO“

Skiriama 120-osioms Juozo Vitkaus-Kazimieraičio gimimo metinėms

DALIUS ŽYGELIS
AGNĖ ZALANSKAITĖ

2021 m. gruodžio 10 d. buvo minimos 120-osios Lietuvos kariuomenės pulkininko, partizanų vado Juozo Vitkaus-Kazimieraičio gimimo metinės. Naudodamiesi Vitkų šeimos archyve išlikusiais laiškais ir dokumentais, archyvų duomenimis, bendražygių prisiminimais, interviu iš šio straipsnio bendraautorės A. Zalanskaitės dokumentinio filmo, J. Vitkaus sūnaus preciziškai surinkta ir knygoje „Pulkininkas Kazimieraitis“ publikuota medžiaga, KARIO skaitytojams pristatome straipsnio apie J. Vitkaus gyvenimo ir kovos kelią pirmąją dalį.

Paskutinį kartą visi kartu tėviškėje. Sėdi (iš kairės) sesuo Jadvyga, mama Marijona, sesuo Saliomėja. Stovi (iš kairės) Juozas Vitkus, brolis Valis, žmona Genovaitė, brolis Alfonsas, svainis Čijunskis, dukterėčia Jadvyga ir brolis Ignas. 1940 m. kovo 24 d., šv. Velykos.

Juozo Vitkaus-Kazimieraičio vardas Lietuvos Laisvės kovų kontekstuose ypač ryškus. Be jo neišsivaizduojama pasipriešinimo kovų pradžia Pietų Lietuvoje. Jis vienas iš nedaugelio aukšto rango Lietuvos karininkų, pasitraukusių į pagrindį vykdyti Tėvynei duotos priesaikos ginti ir saugoti jos laisvę.

„Nuvažiavau į Vilnių. Tada Juozelis, dar šeima ruošėsi vėl. Su Genute pasisveikinau, o su vaikais nė nebeatsimenu – atsiveikinu ar ne... Juozelis sako: „Aš iš savo žemės nė žingsnio. Toks mano nusistatymas. Tik šeima man kelia rūpesčių.“ Žinoma. Jis mylėjo šeimą. Ir čia buvo jo nepaprasta auka.“ (Juozo Vitkaus-Kazimieraičio brolio Valerijono interviu fragmentas iš A. Zalanskaitės dokumentinio filmo „Nepaprasta auka“.)

Pradžią pradžia

Netoli Tirkšlių Ketūnų kaime senųjų Vitkų namų vietą dabar žymi paminklinis akmuo. Šalia dar matomi senojo namo pamatai, netoliese – išpūdingo vandens malūno liekanos.

Juozo Vitkaus senelis Mykolas Vitkus per „liustraciją“ iš Pašerkšnės dvaro gavo kiek daugiau nei 12 hektarų žemės prie Šerkšnės upės – tikriausiai per baudžios panaikinimą. Vėliau, spaudos draudimo laikotarpiu buvo išitraukęs į lietuviškų leidinių gabenimą iš Prūsijos. Gabenęs „Aušrą“, lietuviškas maldaknyges, kalendorius, kitokią spaudą. Buvęs griežtas, bet teisingas – visus vaikus vertęs išmokyti lietuviško rašto. Vyresnius pats mokęs, o šie turėję mokyti jaunesnius.

Kai vaikai užaugo, ūkį pavedė sūnui Juozapui, būsimajam pulkininko tėvui. Būdamas 28 metų amžiaus (apie 1898-uosius) Juozapas Vitkus vedė Ma-

rijoną Plonytę, ūkininkaitę nuo Tirkšlių. Jauna šeima gyveno ir ūkininkavo bočelio Mykolo Vitkaus perleistame ūkyje prie Šerkšnės upės.

Čia 1901 m. gruodžio 10 d. Marijonos ir Juozapo Vitkų šeimoje gimė būsimas pulkininkas Juozas Vitkus.

J. Vitkaus gyvenimas ir likimas galėjo susiklostyti visiškai kitaip. Nedaug trūko, kad jis ne tik kad nebūtų tapęs partizanų vadu, bet ir apskritai niekada nebeišvydęs Lietuvos ar net pamiršęs, jog ši šalis – jo tikroji tėvynė. Dramatiška Juozuko istorija prasidėjo jam vos penkerių metų būnant, kai jo motina Marijona Vitkienė nutarė su vaikais išvykti pas Amerikoje gyvenantį vyrą. Nenorėdamas patekti į kylančio rusų ir japonų karo mėsmaalę, Juozapas Vitkus slapta išvyko į JAV 1903 ar 1904 metais. Ten įsikūręs, susiradęs darbą ir sutaupęs šiek tiek pinigų, šeimos galva nutarė pasikviesti į Ameriką ir saviškius.

Juozas Vitkus – ketvirtaklasis gimnazistas. Telšiai, 1919 m. spalio.

Tačiau likimas viską sudėliojo kitaip. 1906 m. M. Vitkienė su trimis mažais vaikais įstrigo Londone. Kaip tėvo gyvenimui skirtoje knygoje pasakoja Vytautas Vitkus, iš Londono į JAV ji nebuvo išleista dėl kažkokios akių ligos. Situacija buvo tragiška: nemokėdama nei rašto, nei kalbos M. Vitkienė buvo priversta vaikus atiduoti į prieglaudą, o pati vos prasimaitino dirbdama skalbykloje. Liūdniausia, kad vieną dieną, atėjusi aplankyti vaikų, motina jų neberado. Pasirodo, visas tris Vitkų atžalas paėmė globoti bevaikės anglų šeimos.

O J. Vitkus nebežinojo, ką ir galvoti: slenka mėnesiai, o jokių žinių apie jo šeimos likimą nėra. Po gerų devynių mėnesių vyras, metęs darbus JAV, pats atvyko į Angliją ir per didelius vargus susirado žmoną. Tačiau iškilo kita

didelė bėda: vaikų globėjai nebenorėjo atiduoti tikriesiems tėvams. Vargais negalais išplėšę iš jų savo vaikus Vitkai nutarė daugiau nebeerzinti likimo: šeima grįžo į Lietuvą ir galutinai įsikūrė netoli Mažeikių esančiuose Tirkšliuose.

Mokslai ir pasirinkimai

Juozas rusų kalba baigė Tirkšlių pradžios mokyklą, o kiek pramokęs vokiečių kalbos 1913 m. įstojo į Mažeikių šešiaklasę prekybos mokyklą. Mokėsi vokiečių ir prancūzų kalbų, tiesa, mokslus nutraukė prasidėjęs karas.

I pasaulinio karo metais tarp Mažeikių ir Tirkšlių nusistovėjo frontas: kairiajame Ventos krante apsikasė rusai,

Juozas Vitkus – jaunesnysis karininkas pėstininkų pulke Akmenėje. 1922 m. rugpjūčio 22 d.

Tirkšlių miestelyje ir jo apylinkėse – vokiečiai. Vitkų kieme vokiečiai įkūrė karišką virtuvę. Tuomet namuose likęs (kitus vaikus tėvai buvo išvežę į kaimą – toliau nuo fronto) vos keturiolikos J. Vitkus su vokiečių kariais galėjo šiek tiek susikalbėti ir kartu lavinti kalbos įgūdžius.

Viskas pasikeitė 1918-aisiais paskelbus Lietuvos nepriklausomybę. Nors iki šiol J. Vitkus mokėsi tik rusiškose mokyklose, bet pradėjo dirbti pirmuoju Tirkšlių valsčiaus raštininku, o laisvalaikiu savarankiškai mokėsi pagal gimnazijos trečios klasės programą.

1919 m. sausį Tirkšlius užėmė atslinkusi bolševikų kariuomenė. Iš Rusijos grįžtantys pabėgėliai bei kariai (jų nemažai atsirado ir Tirkšliuose) 17–18 metų jaunuolį užkrėtė „gražiomis“ komunistinėmis idėjomis, bet, pasak J. Vitkaus, „tėvo diržas išvaikė bolševikines idėjas iš galvos“.

Tėvo sprendimu, J. Vitkus pradėjo mokytis Telšių gimnazijos ketvirtoje klasėje. Per vasarą jis pats išėjo penktos klasės kursą ir 1920-ųjų rudenį išlaikė egzaminus į šeštą klasę. Tačiau istorija vėl pakoregavo būsimo partizanų vado planus: 1920-ieji – pats kovų su lenkais įkarštis. Dar Tirkšliuose susidūręs ir su bolševikais, ir su bermontininkais, beigi tėvui švelniai pakoregavus pasaulėžiūrą, J. Vitkus siekė asmeniškai prisidėti prie kovos už Lietuvos išlikimą ir nepriklausomybę. Taigi, devyniolikmetis jaunuolis su keliais bendraklasiais metė mokslus gimnazijoje ir išvyko į Kauno karo mokyklą, kurią baigė 1921 m. gruodį. Tai buvo 4-oji jaunesniųjų karininkų laida, kuri dvejų metų kursą turėjo perkąsti per metus: karininkų ruošimo tempą diktavo tėvynės saugumo reikalai. Beje, minint šios laidos 15-os metų karo mokyklos baigimo sukaktį, 1936 m. gruodį buvo surengtos didelės iškilmės, kurios buvo aprašytos 1937 m. KARIO Nr. 1 straipsnyje „Dariaus laidos sukakties minėjimas“.

Tą patį 1921 m. gruodį leitenantas J. Vitkus skiriamas jaunesniuoju karininku į Ketvirtąjį pėstininkų pulką. Tuo metu šis dalinys kovojo su lenkų kariuomene ties Širvintomis ir Giedraičiais. Nuo tada iki pat paskutinio atodūšio jis tarnavo Lietuvai.

Genovaitė. Šeimos sukūrimas

Su J. Vitkumi Genovaitė Grybauskaitė susipažino 1924 m. pradžioje, kai, visą vakarą jiems kartu šokus, vienas išsiveidęs karininkas, atsivedęs Genovaitę į vakarėlį ir negavęs dėmesio, vakaro pabaigoje jai padavė raštelį su užrašu „G. Vitkienė“. Taip Genovaitė, Juozo meiliai vadinta Genute, sužinojo savo būsimo vyro pavardę.

Ji tuo metu dirbo mokytoja Panevėžio pradinėje mokykloje, o J. Vitkus 1924 m. rudenį buvo komandiruotas į Kauną, į dvejų metų trukmės Aukštuosius karo technikos kursus, nes Lietuvos kariuomenės vadovybė matė,

Vitkų šeimos išsaugoti Juozo laišakai Genutei

kad paskubomis apmokytus karininkus reikia mokyti papildomai.

Kodėl Juozas tiek delsė, sunku paaiškinti, bet savo pirmąjį laišką Genutei išdrįso parašyti beveik po pusmečio.

Genute! Turbūt labai nustebsit gavus šį laišką. Bet, tiesa pasakius, ir aš stebiuosi iš savęs, kad pradėdu panelėms laiškus rašyti, nes išskyrus namus, bendrai niekam laišku nerašinėju. Ši įvykį galiu paaiškinti tuom, kad pabodo [vien mokslai, kur apie meilę

nieko], antra, šiek tiek pasiūlgau Panevėžio, o trečia, kad pasiūlgau Panevėžio panelių. Kursų gyvenimas liūdnas. Pavyzdžiui šiandien sėdim auditorijoje, visų kinkos dreba, mat egzaminai <...> Bet man egzaminai kažko nelabai rūpi. Svajoju. Turbūt prisieis nusirėžt (išeiti nesulaukus egzamino, – aut. past.) arba labai gerai atsakyti. Jei nusi-rėžčiau, tai gal kaltės pradžių reiktų ieškoti pas Genutę, nes ji mano ramybę sudrumstė. Kaip gi pailsėjot po pulko šventės, turbūt negreit teko pailsėti?

Vestuvės Panevėžyje. Jaunieji – Genovaitė ir Juozas – sėdi centre. 1927 m. birželio 5 d.

viršininkui, kuriame pateikė rekomendacijas dėl tolesnio karių rengimo. Jis atkreipė dėmesį, kad dėl rengimo skirtumų ir kalbos lietuviai greičiausiai nebus pajėgūs stoti tiesiai į trečią kursą ir primygtinai rekomendavo pradėti studijas nuo pradžių, sulyginant kalbos ir dalykų žinias.

Pranešu Tamstai, kad p. Krašto apsaugos ministeris prašė man atvykus Belgijon parašyti jam laišką. Briuselin atvykau š. m. rugsėjo 19 d. Pasisam-dęs kalbai ir matematikai mokytoją ir užsirašęs į Berlitzo kalbos kursus mokausi kalbos ir kartoju matematiką. Pas Karo mokyklos viršininką dar nebuva. Susipažinus per kapitoną Černių su visomis pastojimo mokyklon ir mokymosi sąlygomis turiu pranešti štai ką:

1. Pastoti į 3, jau aplikacinį kursą laikant nors ir paviršutinius patikrinamuosius egzaminus, bemaž nėra vilties, nes mano gautos žinios Aukštųjų Karininkų Kursų Statybos skyriuje iš aukštosios matematikos vos tinka pastojimui į 1 kursą ir be to dar šlubuosiu su prancūzų kalba.

2. Jei galima būtų pastoti į 3 kursą be egzaminų, veikiant pusiau diplomatinį keliu, pulkininkui Lanskoronskiui ir Lietuvos konsului Belgijoje, tada galėčiau eiti tik tuos pritaikuomuosius dalykus, kurie mažiau susiduria su aukštąja matematika, pereinama 1 ir 2 kursuose. Sulig programos prisiųstos Karo mokslo valdybon. Pasak kapitano Černiaus, šioj Karo Mokykloj sulig ta programa aukštosios matematikos pereinama net daugiau nei Lietuvos Universiteto Matematikos Fakultete. Padėjęs visą savo energiją galėčiau išsilyginti ne kuriuos su matematika surištus dalykus, bet būtinose išvadose būtų dar abejotinas diplomo gavimas.

3. Pastojęs 1-an kursan su jų kariūnais galėsiu pereiti taip platų matematikos kursą tik pridėjęs didesnį įsitempimą dėl kalbos silpnumo, negu tai tenka jų kariūnams. Bet užtat prisidėtų dar pora mokslo metų. Mokslas pirmam kurse prasideda š. m. lapkričio 2 d. Išsyk 2-an kursan visai nenori priimt.

<..> Jei Genutei sudarytų bent kiek malonumo, parašykite man kada nors laišku. Jums prielankus J. Vitkus

(Iš Juozo Vitkaus laiško Genovaitei Grybauskaitėi, 1925 m. gegužės 29 d. Šančiai. Originalas saugomas Vitkų šeimos archyve.)

Karininkas J. Vitkus ir mokytoja G. Grybauskaitė susirašinėjo nuolat. Išlikusiuose laiškuose daug jų kasdienybės ir bręstančių jausmų.

Išlikę tik Juozo laišškai Genutei, kurie stropiai saugoti jaunystės laišku dėžutėje. Persekiojimo metais G. Vitkienė laiškus slėpė sandėlyje, kuris gėsinant gaisrą buvo sulietas vandeniu, todėl jie apdegė ir aprūko, popierius liko trapus, lūžtantis. Genutės rašyti laišškai J. Vitkui neišliko. Veikiausiai dėl saugumo mylimosios laišku jis apdairiai nelaikė vienoje vietoje.

Beje, išlikusius laiškus Nepriklausomybės pradžioje ranka perrašė J. Vitkaus sūnus Vytautas Vitkus. 2018 m. laišškai profesionaliai restauruoti ir konservuoti, kad išliktų ateities kartoms.

Juozas ir Genovaitė susituokė 1927 m. birželį Panevėžyje. Kuklioje ceremonijoje dalyvavo tik patys artimiausi: jaunųjų mamos, abiejų jauniausieji broliai, artimiausi draugai. Povestuvinių atostogų abu atvyko į Kauną, kur Juozas tarnavo. G. Vitkienė prasidėjus mokslo metams grįžo dirbti į Panevėžį. Atstumas jaunai šeimai (Genovaitė dirbo Panevėžyje, Juozas – Kaune) buvo nelengvas iššūkis, juolab kad Genutė laukėsi. 1928 m. kovo 12 d. porai gimė sūnus Vitolis, kuris po 16 dienų dėl apmaudžios mediko klaidos mirė.

Ši netektis buvo didelis išbandymas jaunai šeimai. Tačiau Vitkams buvo lemta įveikti visas negandas.

Galimybės ir praradimai. Belgiškas iššūkis

Ypač įdomi ir vertinga J. Vitkaus karo mokslų linija, atskleidžianti, kaip brenė jaunas karininkas.

1927 m. pabaigoje J. Vitkui buvo pasiūlyta mokytis Belgijos karo mokyklos Inžinerijos skyriuje. Tuomet ši mokykla buvo prestižinė karo inžinierių kalvė, todėl reikėjo papildomo pasirengimo prieš stojamuosius egzaminus. Ką tik vedęs vyras daug savarankiškai mokėsi nepasitraukdamas iš tarnybos.

1928 m. rugsėjį J. Vitkus išvyko į Briuselį laikyti stojamųjų matematikos ir prancūzų literatūros egzaminų. Susipažinęs su studijų apimtimis jis parašė pirmąjį raportą Karo mokslo valdybos

Prašau todėl Tamstos patarti ir pranešti, koku būdu man veikti. Aš asmeniškai norėčiau pradėti nuo 1-o kurso dėl to, kad nedaryti sau ir kraštui gėdos vos vos laikantis dvejukėmis ir kad turėti tvirtą mokslinę pagrindą.

Vyr. leitenantas Vitkus

Tuometinė Karo mokslo valdyba greitai nesureagavo į šį raportą, J. Vitkus laikė egzaminus.

1928 m. gruodžio 1 d. laiške žmonai jis guodėsi, kad pirmi jo gyvenime egzaminai neišlaikyti, jo priimti bent klausytoju nesutinka ir pasiūlė po metų vėl laikyti egzaminus arba mokytis universitete nuo pirmojo kurso: „*Nors stengiuos nesirūpinti, atsiduoti Dievo valiai, bet vis tiek nelabai sekasi, nes mano buvo sukaupta tiek pasirūpimo, tiek įtampos darbe, ir dabar visa tai sutrupėjo kaip prieš uolą. Parašysiu šiandien Vyriausybei raportą, bet ko prašysiu, nežinau pats. Greičiausiai turėsiu prašyti vyriausybės sutikimo pasilikti kokiam nors pulke ir laikyti egzaminus kitą metų, galėčiau prašyti, kad leistų stoti universitetan, bet jau mokslas visur prasidėjęs, egzaminai nelengvesni, be to gaučiau gyventi be stipendijos, vien su alga. Visiems karininkams, studijuojantiems ne karą mokslą bet kuriam universitete moka tik alga.*“

Iš laiškų matyti, kad J. Vitkus Belgijoje gyveno labai taupiai ir dalį stipendijos skirdavo šeimos reikmėms.

1928 m. gale J. Vitkus grįžo į Kauną, kur toliau tarnavo Pionierių batalione. Lietuvos karinė vadovybė suprato, kad net ir labai gabiam karininkui per tokį trumpą laiką per sunku pasirengti egzaminams ir pažadėjo jam leisti kitais metais laikyti stojamuosius į tą pačią prestižinę mokyklą. Į Belgiją J. Vitkus grįžo po metų – 1929 m. liepą vėl ten komandiruojamas, intensyviai ruošiasi ir išlaiko stojamuosius egzaminus.

Yra išlikęs vyr. lttn. J. Vitkaus 1929 m. gruodžio 2 d. raportas Spaudos ir švietimo skyriaus viršininkui: „*Pranešu Tamsatai, kad š. m. lapkričio mėn. 25–28 d. išlaikiau stojamuosius egzaminus į*

Belgijos karo mokykloje. Vidurinėje nuotraukoje Juozas Vitkus penktas iš kairės, viršutinėje ir apatinėje – pirmas iš dešinės. 1929–1934 m.

Belgijos „Ecole Militaire section du Genie“. Mokyklon priimtas ir mokslą pradėjau eiti gruodžio 2 d.“

Toliau J. Vitkus išgyvendamas dėl Lietuvos kariuomenės prestižo raporte rašė: „*Prašu Tamstos atkreipti dėmesį į sunkias pasiruošimo sąlygas ir ypatin- gai į plačią programą, labai prašokan- čią mūsų mokyklų programą, stojan- tiems panašion specialion mokyklon. Pasiruošimui svetima kalba tokiems pat egzaminams reikalinga siųsti kandida- tus, manau, mažiausiai 7–8 mėn. anks- čiau. Taip rašau iš savo praeitų metų liūdno patyrimo ir šių metų begalinio bėgimo, kurį turėjau padaryti, kad išvengus gėdos ne tik Lietuvai, bet ir sau asmeniškai...*“

1930 m. balandį gavęs savaitę atosto- gų J. Vitkus trumpam sugrįžo į Kauną. Jis norėjo aplankyti padidėjusią šeimą ir paruošti ją kelionei į Belgiją. Liepos pabaigoje žmona Genutė su pusės metų sūnumi Vytautu atvyko į Briuselį. Šeima apsigyveno ne viengungiui karininkui, o šeimai pritaikytame bute *Avenue du*

Diamant 146. 1933 m. Belgijoje gimė Rimgaudas.

1934 m. liepą J. Vitkus išlaikė baigiamuosius egzaminus. Prestižinę Briuselio karo mokyklą (pranc. *l'École Militaire*) jis baigė pagal pažangumą sąraše būdamas antras. Pirmas šiame sąraše buvo Belgijos princas Albertas.

Kariškio karjera

Iš Belgijos į Lietuvą Vitkų šeima grįžo 1934 metais. Neturėdama nuosavo būsto ji glaudėsi pas draugus, vėliau gavo nuosavą butą, jį keitė, kol galiausiai įsikūrė Panemunėje, kur iki šiol gyvena Vitkai.

J. Vitkui studijų metais buvo su- teiktas kapitono laipsnis, o jo studijų pažymėjime įrašyta: „*Labai darbštus, labai sąžiningas, tinka visoms jo ginklo rūšies techniškomis tarnyboms, sugeba imtis kiekvieno specialaus mokslo.*“ Po tarnybos jis buvo pripažintas karo inžinieriumi.

Tolesnei tarnybai paskirtas 1-ojo pio- nierių bataliono vado žinion. Už mokslams gautą stipendiją privalėjo atitarnau- ti kariuomenėje 15 metų 2 mėnesius ir 22 dienas. Tai būtų trukę iki 1950 m. sausio pabaigos...

Grįžęs į Lietuvą J. Vitkus kilo karjeros laiptais: 1936 m. jam buvo suteiktas majoro, o 1938-aisiais – pulkininko leitenanto laipsnis.

Dirbo Inžinerinio bataliono Technikos skyriaus viršininku, mokė šaulius. Už pas- kaitas Lietuvos šaulių sąjunga skirdavo honorarą, bet J. Vit- kus jo atsisakydavo, palikdavo sąjungos reikmėms. Jo žmona G. Vitkienė giminėms skundėsi: „*Juozelis nepraktiškas. Šei- moje trys berniukai, reikia išsirengti butą.*

Geodezijos praktika. Juozas Vitkus – dešinėje.

Gavo valdišką butą – tik keturios sienos. Daug ko reikia, bet pinigų nėra, net savo uždirbto atlyginimo atsisakė.“

1938–1939 m. plk. ltn. J. Vitkus bendradarbiavo karinėje spaudoje. Jo straipsnius apie karo inžinerijos pionierius, priešlėktuvinės apsaugos slėptuves publikavo KARYS, „Trimitas“, „Kardas“.

1938 m. J. Vitkus pradėjo nuolat dėstyti karo inžinerijos dalykus Kauno karo mokykloje. Toje pačioje Karo mokykloje 1940-aisiais mokėsi ir Adolfas Ramanauskas. Po penkerių metų Džūkijos miškuose sutikęs savo mokytoją Vanagas iš karto jį atpažino.

Lūžio metai

Po 1940 m. okupacijos J. Vitkus toliau dėstė Kauno karo mokykloje. Kadangi naujoji okupacinė valdžia keitė kariuomenės dalių vadus, Lietuvos kariuomenės likučius jungė prie Raudonosios armijos, tų metų rugsėjį Kauno karo mokykla buvo uždaryta, o atskira jos dalis prijungta prie 29-ojo teritorinio šaulių korpuso ir perkelta į Vilnių.

Šeimą palikęs Kaune į Vilnių persikėlė ir J. Vitkus. Privalėjo prisisiūti naujus Raudonosios armijos antsiuvus ir priimti pagal sovietų statutą pakeistą papulkininkio laipsnį. Dėl politikų

nesugebėjimo išlaikyti Lietuvos nepriklausomybę kariškiai prieš savo valią buvo inkorporuoti į okupacinę armiją. Skaudžiai jautė moralinę prievartą, nes, vėlgį ne be politikų minkštakūniškumo, privalėjo laikytis karinės drausmės.

„Sveikinu Jus nuoširdžiai artėjančių švenčių proga, linkėdamas tikros sielos ramybės. Mes tuo tarpu visi sveiki. Nors pasaulis išprotėjo ir kaskart vis plačiau siautėja karas, bet kai dėl mūsų kampelio, aš vis didesnio pavojaus nelaukiu...“ (Iš 1941 m. kovo 8 d. atvirlaiškio šeimai.)

Tuo metu J. Vitkus jau galėjo nujausti, kad sovietinis saugumas įtraukė jį į nu-

matomų suimti karininkų sąrašus. Taigi, šiame straipsnyje cituotas atvirlaiškis galėjo būti savotiškas gudravimas. Bet tik palankiai susiklosčiusios aplinkybės arba intucija lėmė, kad J. Vitkaus neištiko toks pats likimas kaip jo studijų Belgijoje draugo Vinco Žilio, kuris išsiųstas dėstyti į Maskvos artilerijos akademiją buvo suimtas, o vėliau jau kaip kalinys išsiųstas į Rusijos šiaurę. Prasidėjęs karas J. Vitkų užklupo Vilniaus krašte, Pabradės-Švenčionėlių poligone. Karo mokykla gavo įsakymą trauktis į Rusijos gilumą. Būtent ši aplinkybė ir suteikė progą prievarta sovietų kariuomenėje laikomam karininkui ištrūkti.

„Mano brolis Juozas, kai traukėsi sovietai, važiavo į Rytus. Jis važiavo ir tam pačiam troke ar automobiliu (aš nežinau). Su politruku važiavo ir pulkininkas Dabulevičius. Kelyje lėktuvų antpuolis. Visi nuėjo nuo kelio. Kad nesubombarduotų, pasitraukė į laukus. Į rugių lauką pasitraukė ir Juozas, ir pulkininkas Dabulevičius, jiedu kartu. Pavojus praėjo, jie pasislėpė. Kokiam tai griovy. Nematomai. Tai ten dar juos švilpė, laukė ten dar, ieškojo, bet nerado. Bet nuvažiavo, paliko.“ (J. Vitkaus-Kazimieraičio brolio Valerijono interviu fragmentas iš A. Zalanskaitės dokumentinio filmo „Nepaprasta auka“.)

J. Vitkus su tarnybos draugu plk. ltn. Karoliu Dabulevičiumi nusi-plėšė nuo uniformų raudonarmiečių ženklus ir padedami vietos gyventojų laimingai grįžo į Vilnių. Lietuvoje jau buvo prasidėjęs Birželio sukilimas, paskelbtas nepriklausomybės atkūrimas. Gyventojai po sovietinio teroro košmarų palankiai sutiko vokiečių kariuomenę.

J. Vitkus grįžo į Kauną, susisieki su Lietuvos laikinąja vyriausybe ir apsilvilkęs lietuvišką uniformą prisijungė prie tų, kurie mėgino atkurti ginkluotus lietuviškus dalinius.

Vokiečių okupacijos pradžioje J. Vitkus dirbo savisaugos dalinyje Vilniuje. Vokiečių priverstas Vilniaus savisaugos dalinių vadas plk. ltn. Antanas Špokevičius 1941 m. rugpjūčio 11 d. išleido įsakymą, kuriuo šie daliniai buvo pavadinti Savisaugos tarnyba ir turėjo paklusti vokiečiams. Buvęs šių dalinių štabo viršininkas plk. ltn. K. Dabulevičius (tas pats, su kuriuo J. Vitkus sėkmingai paspruko nuo sovietų) 1941 m. rugpjūtį buvo paskirtas Vilniaus burmistru. Būtent jo rūpesčiu J. Vitkus pradėjo dirbti Vilniaus savivaldybės Butų ir turto skyriaus viršininku ir šitaip išvengė tarnybos pagalbinėje policijoje, kurią vėliau vokiečiai išnaudojo įvairiems savo tikslams.

Gruodį į Vilnių jis parsivežė visą šeimą. Tuo laikmečiu net ir vadovaujamas pareigas einančių asmenų atlyginimai buvo be galo maži. Pinigų vos užtekdamo pagal korteles išduodamam maistui įsigyti. Išlaikyti daugia vaikę šeimą Vitkams nebuvo lengva. Teko daug ir

kantriai dirbti. J. Vitkus Butų ir turto skyriuje dirbo sąžiningai. Tai pastebėjo vokiečių administracinės tarybos viršininkas dr. Pense, kuris J. Vitkų pristatė apdovanoti antro laipsnio medaliu Rytų tautų atstovams už nuopelnus atkuriant Lietuvos generalinės srities ūkį.

Konspiracija sostinėje

Tuo pačiu metu J. Vitkus aktyviai dirbo ne tik Vilniaus savivaldybėje, bet ir pogrindyje. Yra žinoma, kad jis buvo pagrindinės organizacijos Lietuvių frontas Karinio skyriaus „Kęstutis“ štabo narys Vilniuje. Buvo svarstomi būdai ir ruošiamasi kovai tiek prieš vokiškuosius, tiek prieš sovietinius okupantus.

Šis J. Vitkaus gyvenimo etapas, ko gero, mažiausiai istorikų ištirtas ir daugiausiai žinomas iš to meto bendražygių prisiminimų.

„Teko asmeniškai pažinti plk. ltn. inž. J. Vitkų ir su juo dirbti „Kęstučio“ vadovybėje Vilniuje. Tai buvo didelis Lietuvos patriotas, labai mielas, kultūringas, kuklus, bet kartu stiprios dvasios žmogus. Vyras tylus, ramus, tiesus savo būdu. Nebuvo jis oratorius, o daugiau santūrus karys. Jis sugebėjo stebėti, spręsti ir veikti“, – JAV leidžiamame „Drauge“ 1972 m. rašė buvęs J. Vitkaus bendražygis A. Šiaulikalnis.

Kitas bendražygis, Lietuvių fronto štabo narys Edmundas Arbačiauskas-Arbas, savo prisiminimuose rašė: „Mano pirmas susitikimas su Generolinio Štabo pulkininku Juozu Vitkumi buvo 1942 m. rudenį pirmajame pogrindžio veiklos bendrame posėdyje. Ten aptarėme sunkią vokiečių okupaciją, sudarėme nerašytus apmatus slaptai pogrindžio veiklai. Visi buvome po priesaiką: veiklos planų neišduoti, kad ir mirtis grėstų. Pulkininkas Vitkus savo intelektualumu, drąsa, sprendimų logika ir administracine patirtimi mums imponavo. Jis įgijo visų didelį pasitikėjimą. Jis savo kariniu pasirošimu ir patirtimi bei dvasine galia, erudicija buvo tikras vadas ir vadovas. Idėjine ir praktine prasme.“

Nuo 1943 m. rudens Vilniaus krašte aktyviai pradėjo veikti lenkų partizanų Armijos krajosovos (AK) būriai. Jie kovojo tiek prieš vokiečius, tiek prieš rau-

donuosius sovietų partizanus, tiek prieš lietuviškąją administraciją ir lietuvišbės židinius Vilniaus krašte; jų siekis buvo atkurti Lenkiją pagal ikikarines 1939 m. sienas, taigi įskaitant ir Vilniaus kraštą. Priešišką lenkų partizanų veiklą stengėsi sušvelninti J. Vitkus. Remiantis Kazio Barono straipsniu „Dar apie Lietuvių ir lenkų santykius“ („Draugas“, 1992 m. liepos 14 d.), 1943 m. lapkričio 30 d. įvyko lenkų ir lietuvių pogrindininkų susitikimas. Lenkų pusei atstovavo Vilniaus apygardos AK vadas Aleksanderis Krzyżanowski („Wilk“) ir du štabo karininkai, lietuviams atstovavo keli politikai bei lietuvių pogrindžio armijos organizatorius plk. ltn. J. Vitkus. „Pasikalbėjimai vyko labai malonioje atmosferoje, tačiau nebuvo priimti kokie nors bendri nutarimai. Mat lietuviai pareikalavo iš lenkų išsižadėti Vilniaus. <...> Po pasitarimo lietuviai įteikė prancūziškai parašytą memorandumą. Jis buvo pristatytas vyriausiajai AK vadovybei Varšuvoje“, – rašė K. Baronas. Manytina, kad memorandumą prancūzų kalba rašė J. Vitkus, nes gerai šią kalbą mokėjo.

1944 m. pradžioje gen. Povilo Plechavičiaus organizuotos Lietuvos vietinės rinktinės štabas siūlė J. Vitkui įsitraukti į rinktinės veiklą. Tuo tikslu atsiuntė raštą, kuriuo įpareigojo priimti Vilniaus miesto ir apskrities komendantų padėjėjo pareigas. Tačiau J. Vitkus siūlomų pareigų mandagiai atsisakė, motyvuodamas, kad jau turi kitą Vilniaus burmistro K. Dabulevičiaus slaptą įpareigojimą.

Yra žinoma, kad nuo 1942 m. rudens J. Vitkus dėstė Lietuvos laisvės armijos organizuotoje pogrindinėje karo mokykloje. Čia jis dirbo iki 1944 m. pavasario. Tuo metu, baimindamasis gestapo arešto, jau dažnai nenakvodavo namuose.

Iš tų laikų J. Vitkaus dukterė Jūratė prisimena mamos nerimą, kai naktį ilgai nesulaukdavo vyro, grįžtančio iš pogrindinių susirinkimų ir karinio mokymo mokyklų. „Mama nemiegodavo laukdama. Kartą, – prisimena Jūratė Vitkutė, – tėtis tyliai nusiavęs batus įėjo pirštų galiukais į miegamąjį. Mama sėdėjo lovoje. „Tai tu dar, pupyte, nemiegi?“ „Pupytė“ staiga šėrė ranka per veidą ir pravirko. Penkis mažame-

Vitkų šeimos poilsio akimirka Vingio parke Vilniuje. Iš kairės: Rimgaudas, Genovaitė, Juozas, Kastytis, jo dvynė Jūratė ir Algimantas. 1942 m. vasara.

čius vaikus „pupyte“ turėjo pamaitinti, apginti nuo bado; kortelių daviniai buvo menki, vyro alga maža, be to, bet kuriuo metu galėjo jo netekti...“

Išsiskyrimo nuojautos

1944 m. gegužę Vilniuje darėsi nebesaugu, artėjo frontas, todėl, siekdamas apsaugoti vaikus ir žmoną, šeimą J. Vitkus pervežė į Kauną, į Panemunę. Pats tuo metu dar liko dirbti Vilniuje, tačiau nebeilgai. Frontui artėjant prie Lietuvos sostinės, visas civilinis darbas nutrūko. Daug kas traukėsi į Vakarus. 1944 m. liepos 12 d. J. Vitkus, atsisveikindamas su pasitraukti nusprendusiu savo broliu Valerijonu, tepasakė: „Aš iš savo žemės nė žingsnio, toks mano nusistatymas, tik šeima man kelia rūpesčio.“

Paskutinėmis 1944-ųjų liepos dieno-

mis į Kauną be mūšių įžengė sovietų armija.

1944 m. rugpjūtį Vitkų šeima praleido kartu. Sovietiniai okupantai vis varinėdavo prie sugriautų tiltų atstatymo darbų.

Nepaisydamas pavojų, J. Vitkus pusiau pėsčiomis, pusiau pakeleivingomis mašinomis buvo nuvykęs į Vilnių. Slapčia pasišnekėjo su buvusiais kaimynais. Paaiškėjo, kad jo namuose Vilniuje ne kartą lankėsi sovietų pareigūnai, nuolat jo ieškojo, bet nerado, o butą apiplėšė ir vėliau jame išsikūrė „Smerš“ karininkai. 1944-aisiais NKVD jau turėjo pakankamai daug informacijos apie aktyvius Lietuvos kariuomenės karininkus. Grėsmė ir įtampa augo. Teko į Kauną grįžti tuščio-

mis. Buvo nepaprastai sunku: J. Vitkus turėjo didelę šeimą ir nebeturėjo darbo, o visos pastangos ką nors susirasti buvo bevaisės. Daug kas žinojo apie jį kaip aukšto rango karininką, todėl bijojo rizikuoti. Bet J. Vitkus rizikavo – lapkriūtį jis vėl lankėsi Vilniuje, kur susitiko su iš Rusijos grįžusiu mokyklos laikų draugu, dabar aukštu valdininku, tačiau ir šis niekuo negalėjo padėti.

Nuo 1944 m. lapkričio savo namuose Kaune jau nebebūdavo – apsilankydavo tik kaip svečias; dėl savo ir šeimos saugumo J. Vitkus tikslingai tolo nuo miestų šurmulio.

Prasidėjo partizaninio pasipriešinimo sovietų okupacijai etapas. ■

Tęsinys kitame numeryje

VLADIMIR POPOV

NIEKŠŲ SAMOKSLAS

BUVUSIO KGB PAPULKININKIO UŽRAŠAI

„Stalinas neliko praeity – jis ištirpo ateityje.“
Edgar Morin, prancūzų sociologas

„Ar KGB – tai jau praeitis? Knygos autorius Vladimiras Popovas, devyniolika metų išdirbęs KGB bendradarbiu, agentūriniu operatyvininku, pateikia unikalių liudijimų: faktų, sąsajų, biografijų, prisiminimų, siaubingų ir komiškų nutikimų. Neįtikėtinai susiraižę likimai, agentūrinė informacija, žvalgyba, kontržvalgyba, verbavimas, žudymas, neįsivaizduojami pinigų, dei-

mantų, aukso srautai – visa tai iš pirmų lūpų, be nutylėjimų, veidų ar pavardžių slėpimo. KGB buvo apraizgęs viską ir visus: mokslininkus, sportininkus, menininkus, dvasininkus, studentus ir, be abejo, kadrinius darbuotojus. Toks buvo ir knygos autorius KGB papulkininkis V. Popovas, todėl nuo pirmųjų eilučių tampa aišku – melo čia nėra.“

Be išsamių daugelio operacijų, vykdytų KGB klestėjimo laikais, aprašymų,

šioje knygoje sutinkame ir Lietuvoje gerai žinomus veikėjus, kurių sąsajos su bene galingiausia sovietine specialiąja tarnyba nekelia abejonių. Autorius nedvejodamas nurodo, kad studijų metais KGB verbavimui pasidavė, pvz., Michailas Gorbačiovas, KGB agentais buvo ir Josifas Kobzonas, Šabtajus Kalmanovičius, su šia įstaiga bei jos įpėdine tapusia FSB glaudžius ryšius palaikė Vladislavas Listjevas.

Ne ką mažiau įdomi ir siužetinė linija, susijusi su ypač įtakingais, tačiau visuomet šešėlyje išlikusiais KGB kadrais – seno stalininio raugo čekistais, visuomet veikusiais vienokioje ar kito-kioje institucinėje priedangoje.

Be abejo, dėmesio skirta ir dabartinei Rusijos valdžios piramidei, kurios ištakos siekia sovietinius laikus ir, žinoma, KGB, išauginusią ne tik dabartinį Kremliaus diktatorių, bet ir artimiausią jo aplinką.

„Lemtingas Putino karjerai buvo jo perkėlimas 1996 metais iš Sankt Peterburgo į Maskvą eiti Rusijos Federacijos prezidento reikalų valdytojo pavaduotojo pareigas. Ir ne tik todėl, kad tas stai-

gus karjeros šuolis leido išvengti baudžiamojo persekiojimo, kuris grėsė Putinui jo gimtajame mieste už neteisėtus veiksmus, einant Sankt Peterburgo merijos ryšių su užsieniu komiteto pirmininko pareigas. Taip Putinui atsivėrė perspektyva įsilieti į Maskvos politinį elitą, ir jam galėjo ypač daug padėti buvusių SSRS KGB 5-osios valdybos bendradarbių galimybės. Sovietinio valstybės saugumo centrinio aparato šio padalinio pareigūnai turėjo plačių operatyvinių kontaktų mokslinės ir kūrybinės inteligentijos aplinkoje, taip pat įvairiose šalies religinėse konfesijose.

Pradėjęs tarnybą SSRS KGB organuose kaip KGB Leningrado srities valdybos 5-ojo skyriaus Pirmo poskyrio jaunesnysis operatyvinis įgaliotinis, atsidūręs Maskvoje Putinas suprato, kaip svarbu sumaniai pasinaudoti KGB 5-osios valdybos potencialu.“ ■

Ramūno Vaitkaus pieš.

Karo žirgai

Lietuvoje karui skirti žirgai buvo specialiai auginami. Jie būdavo laikomi arklidėse, mankštinami ir nuolat paruošti kovai. Iš vieno komtūro pranešimo Ordino magistrui žinome, kad Vytautas, ruošdamasis karui, „visam kraštui rimtai įsakė, kad kiekvienas karys laikytų paruoštus žirgus ir šarvus“, kad „neturi joti savo geriausiu žirgu daugiau kaip ketvirtį kelio ir turi apsieiti su darbiniais arkliais, o savo geriausius žirgus visus laikyti pastatytus ir gerai prižiūrėti“.

Šaltinis: *Lietuvių karas su kryžiuočiais*. Red. Juozas Jurginis, Vilnius: Mintis, 1964.